

MEJELLEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... > 10.—
 Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,
 VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
 felvétele ugyanott.

—⊙— Budapest, szeptember hó 18. —⊙—

Október elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek. Mai számunkhoz erre a czélra postablankettákat mellékelünk.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.
 Félévre 10 kor.
 Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A-HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Cseklész ostroma.

— szept. 16.

Amikor az Ur 1699-ik esztendejében a Lőrente nemzetségéből való vitéz és tudós Bezerédj Ádám befejezte és kiadta pazar illusztrációkkal könyvben is az élete nagy munkáját, a »Tropheum Domus Estoradum«-ot, aligha gondolt volna arra, hogy az Esterházy-család belső életében is támadnak majd valaha kifelé is kicsattanó viaskodások. Salamon nemzetsége, amelyből három történetien is nagy család származik, az Illésházyak, az Esterházyak és az alapi Salamonok, ugyan soha nem a tulságos béketűréséről volt nevezetes, nem is azzal emelkedett fel két ágon is nádorságig, a legendás Estoras vitéz ágán pedig — amelyet Bezerédj Ádám a kor szokása szerint egyenesen Ádámtól, de Attilán és Árpádon keresztül származtat le — herczegségig, hanem éppen a harczias mivolta az »erősebb vagyok« öntudata segítségével, de a család krónikása még nem tud, vagy nem ír belső villongásokról. Annál több a könyvében egy-egy Esterházy neve után a megjegyzés: gloriose occubuit contra turcas, — dicsőségesen esett el a török ellen való harczban. Hiszen csupán Vezekény mellett, ahol nem is ütközet, nem is csata, csak amolyan kisebb összecsapás történt, nem kevesebb, mint hét Esterházy esett el a török fegyverektől s közülük, ha jól emlékezem, négy a Dániel fia volt.

Türelemben, valami tulságos békeszeretben tehát soha nem voltak bizony jelesek a Salamon-utódok, akiknek az évezredes történetéből nem érdek nélkül való és nem kicsinykedés számába menő feljegyzés az sem, hogy valószínűen már a honfoglalás idejében

elhagyták a pogányságot és vagy kazár eredet, vagy kazár hatás révén egyistenimádók voltak. Legalább erre mutat az, hogy az ősi fejmegyei birtokon megosztzkodó két Salamonfi-testvérnek egészen bibliai neve van. Az egyiké, ha jól emlékszem, Jonathán volt, a másiké most hirtelenében bizony nem jut az eszembe.

De nem is tartozik a dologra. A Salamonok temperamentuma itt a fontos. Az a csodálatosan energikus véralkotás, amely jellemző ennek a nemzetségnek csaknem kivétel nélkül minden egyes tagjára. Illésházy nádornak a történetét mindenki elolvashatja akár történelemben, akár lexikonban, de arra a tavaly meghalt öreg urra is sokan emlékezhetnek, aki olyan tipikus alakja volt Budapest utczáinak. Ősz körszakálla, kissé bronzszinre hajlandó orra és az a makacs sajátsága, hogy nyáron-télen egyaránt mellény nélkül és felöltő nélkül járt, éppen olyan érdekességévé tették a pesti életnek alapi Salamon Aladárt, mint Podmaniczky Frigyes bárót az egészen egyéni öltözködése.

A nagy törzs legnagyobbra törő ága, az Illésházyak kihaltak, de az Esterházyak — szintén nádor-család, ami jelent legalább is annyit, mint az apró olasz princzipék pápát is mutató családfája, vagy a velencei nemesség doge-antecedenciája — bizony egy évezreden keresztül megőrizték magukban a régi Salamon-lángot. Az az Esterházy Károly egri püspök, aki mikor József császárt vendégül fogadta, az uralkodó valami szatirikus megjegyzésére azt felelte, hogy: »Amikor én császárt fogadok, akkor nem püspök vagyok, hanem Esterházy«, csakugy, mint az az Esterházy herczeg, akinek még Fraknó, Galánta és Kismarton is kevés volt, hogy megmutassa a fejedelmi mivoltát. Az az Esterházy, aki czézári barbarizmussal Rembrandt-kép vásznából szabatott magának diszmagyart, csakugy, mint az, aki felismerte és értékelni tudta Haydnban az istenadta nagy tehetséget. Az a legendás emlékeztető veszprémi főispán, Esterházy Mórícz gróf, aki olyan virtuóza volt az ősi magyar tudománynak, a lóval való bánásnak, hogy a négy lovat nem is egymás mellé párba fogva, hanem egymás elé egy sorra gyeplözve tudta hajtani Pápa legkacsaringósabb utczáin is; aki a futtatáson nem is darabra, hanem fonszámra fogadta a bankót, de akiben megvolt azután az az irtózatosszerű energia is, hogy az installációja tizedik évfordulóján beteg testtel, sorvadttal lábba öt óra hosszat egyfolytában állva, csak a kezében tartott kardra megtámaszkodva néha, fogadta veszprémi rezidenciájának a —

majd azt mondom tróntermében, a végeszakadatlan küldöttségeket. Lehet az ember demokrata, de a családi és egyéni öntudatnak az ilyen megnyilvánulása sem esztétika nélkül való.

Ez az ősi Salamon-góg, ez az oligárka-érzés van otthon a cseklészi vár ostromában is. És ha az oströmlő Esterházy származásáról akármiféle szóbeszéd lehetett volna is még, ez az egészen salamoni, egészen váruri, egészen Esterházy procedura tesz tanubizonyoságot arról, hogy ő is kétségtelenül ennek a magyar dinasztiának a sarja.

Essenek gondolkozóba mások ennek a dolognak a jogi oldalán, avagy elmélkedjenek el azon, hogy a hitbizomány és a vele mulhatatlanul együtt járó családi villongás a mai korba való dolgok-e még. Egy azonban bizonyos. És ez az, hogy a cseklészi vár okkupációja érdekesebb, szinesebb, esztétikusabb, fantázia-izgatóbb dolog, mint az a mód, ahogyan az adóvégrehajtó transzferálja el a szintén jogos követelés folytán esedékessé vált mosdószekekrényt.

És ebben a czudarul kiszáradt világban olyan jól esik egy kis romantikáról hallani.

Ch. V.

Elzüllött . . .

Sutogni fognak: „Hja . . . elzüllött . . .“

S ha nincs szél, nem zug a haraszt:

Hiuság ellene szegülnöd,

Ha kit a világ elmaraszt.

Tudom: lakol, ki parancsot szeg,

S hogy: szenvedés csak bűnnek bére —

És mégis im, bocsássatok meg,

— Szegény fiu! —

Ha egy szavam van — védelmére.

Se jobb, se rosszabb, mint a többi —

Csak fáradt volt és csüggeteg,

De sebeit el tudta fődni:

Nem — publikumnak volt beteg.

Szemérmes volt és nagyon gyáva.

Szörnyen gyáva. — S míg a világ lesz:

Szemérmes koldus tarisznyája

— Szegény fiu! —

Mindig üres. Régi románcz ez . . .

S egy perczen (van percz, mely: halálos)

Azt hitte, — ez is régi dal —

Hogy: joga van a boldogsághoz,

S azt érezte, hogy — fiatal!

Valami szent csodára várt . . . S lám:

Egyszer — melegeñ néztek rája,

Megfürdött két mély szem sugarán

— Szegény fiu! —

És — az volt a nászéjszakája . . .

Ki ennyit magáénak mondhat,

Ó jól tudom, hogy: nem szegény —

S bukását a hiu bolondnak,

Bizony, hiába menteném.

De, lássátok, van abban hősi:

Lidérczes éjjel, ólmos nappal

Korrekt mosolygással — vergődni

— Szegény fiu! —

Vagy összeszorított ajakkal!

„Elzüllött . . .“ Kik majd így ítélnék,

Bölcs bírák lesznek mind nagyon:

Elrongyolt, elhibázott élet —

Bűn, melyre nincsen irgalom.

És mégis — én szálnalmat érzek:

Most, megalázva, összetörtén

Oly furcsa, oly siralmas-félszeg

— Szegény fiu! —

Ha így elnézem — a tükörben . . .

Rédey Tivadar.

A tükör lelke.

Irta: VAJDA ERNŐ.

Jegyzőkönyv.

Felvétel az »Arany Liliom, Magyar Spiritiszták Köre« 1909. évi december hó 27-én tartott ülésén, a kör helyiségében, este 8 órától 1/2 10-ig. Jelen voltak: az elnök, a jegyző, a kör alulirott tagjai, Bertens kisasszony és Roodger szelleme.

Az ülés szabályszerű megnyitása után a kör médiuma, Bertens kisasszony, elfoglalta szokott helyét a függöny előtt és fejét a függöny ránczai közé hajtotta. Az elnök lecsavarta a villanyt, a jelenlevők lánczkörbe ültek a médium köré és várták a kör rendes vendégének, jó szellemének, Roodger urnak jelentkezését. (Míután a kör Roodger ur beleegyezésével elhatározta, hogy ezen nevezetes ülésnek jegyzőkönyvét a nyilvánosság elé bocsátja, a jegyzőkönyv vezetője szükségesnek tartja, hogy ennél a pontnál megjegyyezze a következőket: A kör hosszú ideig sikertelenül kísérletezett. Csak miután az elnöknek sikerült Bertens kisasszonyt felfedeznie, kezdődtek a kör ülésein a szokásos, ismert szellemjelenségek. Roodger ur szelleme Bertens kisasszony kíséretében tisztelte meg látogatásával a kör helyiségét. Mindezideig Roodger ur a szellemek rendes módján, a kopogtató ábéczen keresztül érintkezett a körrel, így adta tudtunkra nevét és a feltett kérdésekre válaszait. A kör utolsó ülésén kérdést intéztünk Roodger urhoz, nem volna-e hajlandó valamely, ránk nézve érdekesebb módon, például a plansetta, a háromlábú íróasztalka segítségével beszélgetni velünk. Roodger ur kopogással adott válasza szó szerint a következő volt: »Bertens kisasszony képességei annyira kifejlődtek, hogy az ő segítségével nem is írásban, hanem közvetlenül fogok legközelebb érintkezni veletek.« Ez volt az utolsó értesítés, melyet jelen ülésiünk megkezdése előtt Roodger urtól kaptunk.)

Alig néhány percig ülhetek az ülés résztvevői néma várakozásban, midőn tiszta, erőshangu három koppantás hallatszott. Roodger ur megérkezett.

Hosszabb szünet állt be, mely alatt a kör tagjai még a szokásos udvarias kérdést is elfeledték fölteni Roodger ur tényleges jelenléte iránt, annyira szorongva várták a történéndőket.

Egyszerre csak Bertens kisasszony megszólalt. De a hang, melyet hallottunk, nem az ő hangja volt. A félhomályban egészen jól láttuk, amint a szája mozgott,

ugy éreztük, hogy a hang az ő melléből tör elő, de zugó, érczes, férfias csengésű volt.

»Itt vágyok...« Csak ezt a két szót mondta, mert ugyanabban a pillanatban a médium karjai előre csapódtak a levegőben, teste megvonaglott, mozgása vad, dühödtt vagy iszonyatos kétségbeesést fejezett ki. És újra megszólalt ajkai közül az előbbi hang. De nyugodt, harangkondulásszerű zengése eltűnt, rikácsoló hangokkal kevert tompa morgással üvöltötte: »Tükör! Tükör van jelen! Hogy mertetek tükröt hozni magatokkal!«

Mélységes csönd lett. Az elnök reszkető hangon kezdte kérdezni: »Kinél...«, de kérdését nem fejezhette be. Felső kabátjaink egy álló fogason csüngtek. Anélkül, hogy a jelenlevők körül bárki megmozdult volna, a kabátok suhogni kezdtek, az egyik magasra emelkedett a levegőben, azután alázuhant. Láthatatlan kezek egy kis lapos csomagot emeltek ki a belső zsebéből. A kis csomag ellebegett fölöttünk a levegőben, a médium feje fölött megállt és szép lassan oszlani kezdett. Atomonként tűnt el szemünk előtt, mintha csak egy szelet kenyér lett volna, melyet lassu majszolgatással fogyaszt el egy láthatatlan száj. Tanui voltunk a legcsodálatosabb jelenségnek. Roodger ur szelleme egyszerűen szétoszlatta, dematerializálta a gyűlölt tárgyat.

Halálos csöndben telt le néhány pillanat, míg újra első szelid zengésével hangzott föl a szellem szava: »Kérdezzetek«.

Az elnök megszólalt: »Ha Roodger ur szelleme éreztetni akarja velünk jóságát, kérjük, adja okát az előbbi jelenetnek. Nem magyarázatot kérünk. Tudjuk, hogy a negyedik dimenzió titkait meg nem érthetjük, míg szellemünk testünkben lakik. De azt talán meg tudnók érteni, miért gyűlöli Roodger ur szelleme a tükröket. Miért tiltotta meg már legelső megjelenése alkalmával, hogy tükör legyen a szobában, miért kellett fatáblákkal elzárunk az ablakokat, hogy ne tükrözhesenek, miért haragudott meg ennyire, hogy most véletlenül valamelyikünkönél egy, bizonyosan feledékenységéből nála maradt, valószínűleg utközben vásárolt tükröt talált. Ha e kérdés, ha a magyarázat nem izgatná föl esetleg újra, kérjük Roodger ur szellemét, feleljen kérdésünkre.«

Bertens kisasszony nehezen, zihálva lélegzett, ajkai sajátságosan vonaglottak, azután gyors, pergő beszédre indította őket a szellem akarata.

»Sokszor el fogok még közétek jönni. Sokat fogtok megtudni tőlem. Tudjátok meg most legelőször, hogyan vált el szellemem a testől. Ahogy ti mondanátok: elbeszélem nektek, hogyan haltam meg. Amíg testem volt, — ti úgy mondjátok: amíg élt; én így mondom: amíg halott voltam — a természet titkait kutattam. Tulfeszített idegszálakkal akartam berohanni minden dolgok végső vegykonyhájába. Sohasem sikerült. Sorra kifogtak rajtam a pozitív tudományok. Csak addig juthattam el, ameddig más ember; a végső mélységekbe letekintésem nem adatott. Tudósok helyett végső elkeseredésemben sarlatánok közé kezdtem járni. Csalókkal és önmagukat is ámitókkal keveredtem össze. A babonában kerestem, amit a tudásban nem találtam. És e között a cigánynépség között megismerkedtem egy csodálatos lényvel. Coppeliusnak hívták, akár csak a Hoffmann varázslóját. (A jegyzőkönyv vezetője itt ismét szükségesnek tart megjegyezni valamit. Bertens kisasszony, német neve daczára, csak magyarul tud. Egy szegény kékfestő mesterember lánya, aki állandó felügyeletünk alatt áll. Olvasni nem tud, színházba sohasem volt. Ugyszólván teljesen műveletlen. Ha el tudnók is hitetni magunkkal, hogy a

többi, amit Roodger ur szelleme vele mondat, nem haladja túl értelmi körét, meg vagyunk róla győződve, hogy a Coppelius és Hoffmann szavakról — még ha hallotta volna is őket valaha — ilyen világos fogalmakat nem alkothatott magának.)

Ez a Coppelius jóslatokat mondott és bűvészkedéssel foglalkozott. Hosszu ideig hidegen érintkezett velem, vizsgálgatott. Végre méltónak talált, hogy barátságába befogadjon. Homályos odujában, mikor először beléptem oda, nem lepett meg a sokféle bűbajoskodó eszköz, de csodálkozással töltött el a rengeteg tükör. A falakat csupa óriási tükrötábla borította, állványokon különös alakú egymásnak fordított tükrök ragyogtak, az asztalokon halomba rakva, még a földre ledobálva is mindenütt hidegfényű, csillogó tükrök.

— Igen, felelte Coppelius gondolatbeli kérdésemre, a tükrök foglalták le az én életemet. Ön sohasem foglalkozott velük?

— Csak eszköznek használtam őket.

— Pedig a tükör önczél, a fáradságos kutatásra legérdemesebb, csodálatos eredményeket ígérő önczél. Ezek a sima lapok, melyek egyetlen sikkban, látszólag minden más kiterjedés nélkül, visszaadják a legnagyobb mélységet, visszaadnak mozgást és mozdulatlanságot, formát és szint, anyagot és árnyat, ezek az érthetetlen, részvétlen, villogó lények örvény gyanánt szívták maguk felé az én kutató lelkemet.

— Eh, szóltam könnyedén, a tükörnek nincs titka, amit kutatni érdemes volna. Egyszerű visszaverő képessége...

Coppelius büszkén kiegyenesedett, megvető hangszulylyal vágta felém: »A tükörnek lelke van!«

Rábámultam, aztán gunyosan kacagni kezdtem. Kacagó arczomat ezer tükrőlap fordította vissza felém. Beszélni kezdtem: Nézze Coppelius, a tükör lélektelen anyag. Én sokat figyeltem a látás törvényeit és tudtam, hogy a tükrözés...

— Ön elbizott bolond. Ide vigyázzon! — És Coppelius két furcsa végű vezetékot fogott a kezébe, melyek hatalmas villanytelep áramát vezették tova.

— Mit akar? — kérdeztem csodálkozva.

— Magyarázgatás helyett bebizonyítom önnek...

— De mit?

— Amit az emberi lélek egyszer tudomásul vett, az többé az emberi lélekből el nem vesztet. Az, öntudatlanul bár, de benne marad. Még akkor is, ha akár a tudomásulvételt sem tudja az öntudatunk. Ezt tudja ön is...

— Tudom.

— A rövidlátás mondja csak: emberi lélek. Miért? Mert mást nem tudnak megismerni? A tükörnek is van lelke, éppen olyan lelke, mint az embernek. Bizonyos, hogy mindennek van lelke.

— Coppelius, ez örültség. Mert...

— Én megnyilatkozásra birtam a tükör lelkét! Eppen úgy nyugszik benne minden, amit valaha tudomásul vett, mint az emberi lélekben.

— De hogyan...

— Ezzel a vezetékkel fölrazom a tükör lelkét, az átfutó áram visszatéríti rezgéseit és a tükör nem az előtte álló képet veri vissza többé, hanem elpörgeti a mult képeit, melyeket magába szívott. Mint ahogy az álom elvonultatja az ember lelkének öntudatlan képeit, úgy kényszeritem én is álmodni a tükör lelkét. Én határozom meg az időt is... ide vigyázzon. Azonnal újra látni fogja saját magát, amint belépett ide...

Megragadtam Coppelius karját.

— Nem, — kiáltottam — nem itt. Itt szemfényvesztésekre van berendezve minden. Azt tehet itt, amit

akar. De ha csakugyan van lelke a tükörnek, jöjjön most, azonnal hozzám. Minden előkészület nélkül Évek óta áll a szobámban egy hatalmas álló tükör. Rázza föl annak a lelkét, vonultassa el benne a képeket, melyeket évek óta előtte éltem, ... és én hiszek önnek.

Coppelius egy kis érczfogantyus, zárt ládikát emelt le a polcra. Kézításkának látszott. Nyugodtan mondta: — Menjünk.

En kábultan mentem vele. És mikor ott állottunk a szobámban, Coppelius szétnyitotta ládikáját. Elöttem ismeretlen rendszerű kézi villanytelep volt. Borzongás vett rajtam erőt, amint néma komolyságát láttam, melylyel a vezeték szétnyitható kapcsait tükröm szélén, elől és hátul, megerősítette. Furcsa, kékes fényű pamacsok érintették a tükör lapját. Coppelius intésére leengedtem az ablakfüggönyöket. Este volt. Meggyújtottam a lámpát.

Coppelius lenyomott egy karosszékbe, a tükör elé. Azután egy kiálló fogantyura tette kezét a villanytelepen és hidegen szólt:

— Akarja látni a tükör történetét, keletkezése óta, vagy csak a saját életéből azt, ami a tükör előtt lefolyt?

Ekkor már annyira erőt vett rajtam a borzadás, hogy csak reszketve tudtam felelni:

— Csak ... a ... saját ... életem.

Coppelius babrált valamit a gépen, beigazított egy kis kereket, azután lenyomta a fogantyut.

És ekkor rémes dolog történt. A tükör egy pillanatra elhomályosodott, mintha fényét vesztette volna, majd fényes villanások cikáztak rajta keresztül, a következő szempillantásban megvilágosodott a lapja és — ott állottam a tükörben 5 évvel ezelőtt!

Lélekvesztetten bámultam a fényes lapra. Igen, ez az én szobám, ahogyan akkor be volt rendezve. És ott állok én! En magam! De hiszen ez nem én vagyok! Ni, ott a párna, amelyet Emmától ... szentséges ...

Mintha rezgésnélküli mozgófénykép volna, úgy pörgött tova előttem a tükör színjátéka. Emma bejött az ajtón, újra láttam a szakítás jelenetét, melyet azóta kiirtottam emlékezetemből. Láttam magamat, amint ... nem, nem magamat láttam!

Az az ember, aki ott cselekedte előttem az én cselekedeteimet, nem én voltam. Ez az öntelt mozgású, elbizott arcú, szivtelen báb! Nem, ez nem én vagyok! Hol vannak a pontos okok, a magam-meggyőző körülmények, az a sok kényszerítő igazság, melynek hatása alatt ekkor cselekedtem, úgy, ahogy cselekednem kellett! Ahogyan másképp nem cselekedhettem. Mindez, amit most látok, így történt, de mégis másképp. Az én lelkemben nem így élt mindennek a képe!

Kétségbeesett mozdulatot tettem Coppelius felé. Ő megértette, följebb engedte a fogantyut.

Ott láttam magamat egy hét előtt. Azután emelkedett a fogantyú, és napok röptek, ott volt a tegnapi!

De ez sem én voltam, nem én! Hogy köthetném én ilyen figyelemmel a nyakkendőmet! Hogyan mozoghatnék ilyen formátlanul, ilyen otrombán! És ez a kifejezéstelen arc! Az én arczom szép ... nem képezőldöm, amikor szépnek tartom magamat, hiszen csak bele kell néznem a tükörbe és ... óh, hiszen a tükörbe nézek!

De nem a mai szememmel, a mai nézésemmel nézem a mai arczom, hanem a mai nézésem látja azt az embert, aki tegnapi voltam. En változtam volna meg? Őt évről — mára? Lehet. Tegnapról, ma reggelről — mára? Lehetetlen! És mégis, mégis, ez az ember ott, ma reggelről, ma délről, ez az ember ott nem én vagyok! Utálok ezt az embert. Nem vállalok felelős-

séget egyetlen tetteért. En nem így cselekedtem, nem így akartam ... én ezt az embert nem ismerem! A tükör csal!

A tükör csal? De melyik? Ez a hideg, fényes, érzéketlen felület? Ez csalna? Miért? Vagy a másik tükör? Amelyik ennek a részvétlennek a tükrözését elferdíti előttem? A szemem csal?

En nem ismerem magamat! Sohasem ismertem magamból igazán csak egy szemernyit is!

Nem, hiszen ez lehetetlen, tudásom, lélkem, minden, az életem ... soha nem láttam ... nem, ezt csak ez a Coppelius, ez a pokolbeli ...

Fölugrottam. Megragadtam Coppelius, fölemeltem és belezuditottam a tükörbe. Széthasadt a feje, a tükör ezer szilánkra pattant szerte.

De életre galvanizált lelke tovább vonaglott és mintha csak gunyolni akart volna, azt mutatta, amit abban a pillanatban cselekedtem.

Nem magamat, egy örültet láttam magam előtt. És nem egy tükörben! Minden parányi szilánkból felém pörgött az előbbi jelenet képe.

És én tudtam, hogy minél apróbb darabokra zuzom, annál többször ordítja felém az előbbi percz idegen emberének tettét. Nem bírok a tükörrel, csak a tűz bír vele, abban összeolvad.

Fölragadtam a lámpát és lángbaborítottam a függönyöket. Az égő petroleum végigömlött rajtam.

Eddig beszélt Roodger ur szelleme. Az utolsó szavaknál Bertens kisasszony, aki az egész idő alatt ropant idegesen mozgott, hirtelen felugrott, két kezével a torkához kapott, mintha fulladozna, egyet lépett előre és élettelenül összeesett. Az asztal a szoba közepén fölemelkedett a levegőbe, himbálózó mozdulatokat tett, azután visszazuhant a helyére. Az összes jelenlevők hűs fuvalmat éreztek arcukon és hatalmas roppanás hallatszott. Azután néma csönd. A szellem eltávozott.

Bertens kisasszony csak másfélórai kezelés után tért eszméletre és gyengesége miatt az »Arany Liliom« két hétig nem ülésezhetett. A legelső szeanszon azután Roodger ur szelleme engedélyt adott a társaságnak, hogy ezt a rendkívüli jegyzőkönyvét a nagy közönség elé bocsássa.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése, kelt mint fent, az elnök, a jegyző és még II jelen volt tag saját-kezü aláírása.

Toll és tör.

— szept. 16.

A KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUMBAN komolyan foglalkoznak azzal a tervvel, hogy az iskolai tankönyveket állami kiadásban jelentessék meg. A reform igazi megváltás lenne, mert véget vetne a zsarolásoknak, melyek a kultúra nevében országszerte folynak. A könyvkiadók érdekében évről-évre megváltoztatják a használatba kerülő tankönyveket s ha az ember e változások mélyébe néz, lehetetlen észre nem vennie, hogy itt a közönség kifosztására valóságos érdekszövetség alakult könyvkiadókból, iskolai igazgatókból és tankönyvgyártó tanárokból. A tanár könyvet nyír össze, munkatársul megnevezi az iskolai igazgatót is és a könyvkiadó kinyomatja a könyvet. Miért ne tenné? Az igazgató ur a saját tankönyvéből állítja össze a tantervet s így tulajdonképpen a saját könyvének nyit boltot az igazgatása alatt álló iskolában. Ez a magyarázata a minduntalan változó tankönyvnek.

S ahol az igazgató ilyen tankönyvmonopóliumot élvez, ott csak természetes, hogy a könyvnek olyan magas árat szabnak, amilyenre más országban alig akad példa. Egy középiskolai tanulónak évente 30—40 korona kell tankönyvekre. Négy-öt koronát kérnek egy könyvért, mely semmiféle szellemi munkába nem került, mert más tíz tankönyvből nyirták össze. S hogy az üzleti forgalom mindig eleven maradjon, egyes iskolákban még azt sem türik az igazgatók, hogy a tanuló két iskolai éven keresztül használhasson egy olyan könyvet, amelyet már csak azért is jogosan használhatna, mert a tanterv is azt mondja, hogy a nyolcadik osztályban ez vagy az a könyv ugyanaz marad, ami a hetedik osztályban volt használatos. Ilyen esetben tehát a szülő megtakaríthatná egy könyv árát. De az igazgató közbe szól: Itt nem türik a takarékoságot! Tessék az idén megint megvásárolni azt a könyvet, amelyet a múlt évben már beszerzett. Mintha az iskolának valóban nem lenne más célja, mint a könyvgyártók és könyvkereskedők gazdagítása. Ezért gondoljuk, hogy a tankönyvek államosítása megváltás lenne a szülőkre nézve. Mert ha szellemileg nem nagyon gazdagodnak meg a diákok a tanár urakon, legalább anyagi tekintetben se kerüljenek ki koldusként az iskolából.

A FRANCZIA SAJTÓ magyarellenes hangulat-keltésben dolgozik mostanában. Az ellenséges hangulatot nem kell nagyon komolyan vennünk. Pénzkérdés az egész. Néhány százezer koronán mulik a békekötés. Mihelyt a pénz utnak indul, a francia sajtó leszerel. Mi sokra becsüljük a békét, de annál kevesebbre az ellenséget. Üdvös dolognak tartjuk, hogy külföldön jó hírünk legyen, de végre Magyarország nem üzleti vállalkozás, hogy a francia lapok hirdetési rovatában ajánlja magát a francia közönség pártfogásába. Franciaország Balkán-országnak nézett bennünket mostanáig, amire még több oka lenne, ha nap-nap után a hirdetések rovatában találkoznék a nevünkkel. Majd elsimulnak maguktól a magyarellenes hangulatok. Franciaországnak van komolyabb ellensége is, mint a magyar s ezért hiszszük is, hogy nem pazarolja erejét a mi letiprásunkra. Miért is tenne ilyet? Mi nem fizethetünk milliárdos hadisarcot. Igaz, hogy tőlünk nem is kérnek milliárdokat, csak százezreket. Azonban nekünk ennyit sem ér az ellenség leszerelése. A francia sajtó ehde, telhetetlen s ha ma kielégítjük étvágját, holnap újra kedve szottyánhat a falatozásra. De mi az ötszáz millió kölcsönt magunknak akarjuk s nem a francia lapoknak. Ez kétségkívül nagy gazság tőlünk s aki ilyen gazságra képes, viselje türelemmel, ha az erkölcsös francia sajtó megveti.

SZÉCSÉNYBEN EGY ZSIDÓ FISKÁLIS agyonlőtt egy valóságos dszentrit. A gyilkosság pörét minden kulturállamban az igazság paragrafusai szerint intéznék el. Nálunk ebből is felekezeti ügyet csináltak. A védők az esküdtek kisorrolásánál visszavetettek minden keresztényt, az ügyész pedig visszavetett minden zsidót. Ugy gondolkoztak, hogy a zsidó esküdt felmenti, a keresztény esküdt pedig elítéli a zsidó vádlottat. Igazán, hálát kell adnunk a magyarok istenének, hogy az országban csak egy Balassagyarmat van. Mert ha minden vármegye székhelye Balassagyarmat lenne, Magyarországon nem lehetne törvényt ülni az esküdtbíróság elé tartozó vádlottakon. A számítás nagyon egyszerű: az ország két felekezetre oszlik, keresztényekre és zsidókra. Az esküdtek tehát csak ebből a két felekezetből sorsolhatók ki, mert egy harmadik felekezet nincsen.

De hol vegyének tizenkét esküdtét, ha a zsidó vádlott érdekében a védők visszautasítják a keresztényeket, az ügyész pedig egy marasztaló verdikt érdekében visszautasítja a zsidókat. Ezer szerencse, hogy a védőnek és ügyésznek visszavetési jogát korlátozza a törvény, mert ha nem így lenne, husz millió polgárból se lehetne tizenkét olyan esküdtet kiválasztani, akiket a vád és a védelem alkalmasnak találna az igazmondásra. Az esküdtszéki intézményt ilyenformán szinte lehetetlenné teszi a felekezeti kérdés, ami amellet vall, hogy alacsony kulturnépeknek nem való az esküdtszéki intézmény, mert az ilyen kulturájú népek az igazságot is felekezeti kérdésnek tekintik. S ez nemcsak az igazságszótást, de a vallást is kompromittálja.

AZ OSZTRÁK VESZTEGZÁR valóság lett. Minden magyar utas megfigyelés alá kerül Ausztriában, holott egész bizonyos, hogy a kolerát nem mi vittük Ausztriába, hanem az osztrákok küldték a mi nyakunkra. Mi kiméletesebbek voltunk s Ausztria most lerója háláját. Elijeszti az osztrák közönséget a magyar élelmiszerek használatától, megnehezíti a magyaroknak ügyes-bajos dolgaik elintézését, sőt megrémiti Európát azzal, hogy Magyarország fészke az ázsiai kolerának. Ausztria így kamatoztatja még a kolerát is. Lesbe állt s mihelyt a jognak csak a látszata az ő részén volt, ránk tört, hogy elszigeteljen a világtól s nehézségeket támaszson iparunknak, kereskedelmünknek. Ekkora igazságérzéssel mi is fertőzöttnek nyilváníthatjuk Ausztriát. Alávaló támadások ellen nem lehet korrekt eszközökkel védekezni. Ha Ausztria a kolerából is gazdasági kérdést csinál s bizonyos árucikkeinek kelendőségét a magyar kolera révén akarja biztosítani, a példa nagyon csábító arra nézve, hogy mi a kolera segítségével csináljuk meg az önálló vámterületet. És aztán várjuk be, hogy mikor nyilvánítja koleramentesnek az osztrák hatóság Magyarországot. Bizonyos, hogy nem sokáig váratna erre a nyilatkozatra.

A KRITIKUS KRITIZÁL.

Az adott eset a következő:

»A művész rosszul játszott...«

Másnap a lapokban megjelenik róla a kritika, amely érdekes változatosságban imigyen fest.

A művész személyes ismerőse és barátja ezt írja:

»X. Y. gyönyörű művészetével dominált a színpadon, alakítása utólrhetetlen volt, intelligens volt, ragyogó volt.«

A színház barátja:

»X. Y. méltóan illeszkedett be abba az ensemble-ba, mely ennek a mintaszínháznak erőssége.«

Akinek a színészt nagyon beprotezsálták:

»X. Y. ma szokatlanul jó volt.« (A szokatlanon a hangsúly.)

Akinek a színészt csak épp hogy beajánlották:

»Jó volt X. Y. is.«

A színház ellensége és a színész barátja:

»X. Y. volt az egyetlen, aki az egész előadásban tetszett.«

A közömbös:

»Játszottak X. Y...«

Az epés:

»X. Y. primadonna-allűrökkel játszott.«

Az ellenség:

»X. Y. játéka minden kritikán aluli volt. Ripacséknál domboritnak úgy!«

A színház barátja a színész ellensége:

»X. Y. volt az egyetlen, aki a gyönyörű ensemble-ban nem felelt meg feladatának. Mély csodálattal látjuk, hogy ez a nivós színház« satöbbi.

Aki úgy a színházat, mint a színészt frocslizza :

»X. Y. méltó volt szerepéhez.«

Aki csak a színészt frocslizza :

»X. Y. nevü ur játszotta a főszerepet.«

Aki csak a színházat ugratja :

»X. Y. művészetét sajnáljuk a műintézetétől.«

Az igazságos, de gyengéd kritikus :

»X. Y. ezuttal mintha nem állott volna tehetsége magaslatán.«

Az igazságos, de szarkasztikus.

»X. Y. tehetsége magaslatán állott.«

Az igazságos és durva :

»X. Y. csapnivalóan rossz volt.«

Az igazságtalan és durva :

»X. Y. művészetét nem érti meg a közönség.«

A vicczelő :

»X. Y. nem is volt olyan rossz, mint amilyen jó lehetett volna, de épp olyan rossz volt, mint amilyen rossz csak lehetett.«

A modern :

»X. Y. vonalvezetése nem volt eléggé kifejező, míg sikerűsége túlzottan befejező volt.

Maitre Jacques.

Politikai szilánkok.

— szept. 16.

Ijedten és bátortalanul, de kezd jelentkezni a sajtóban az ellenzéki hang. Nem szabad ezt úgy magyarázni, hogy az ország hangulata finom hajszálcsoveken már beszívárog a redakciókba és a lapok kénytelenek hallgatni a közönség hajlandóságaira. Az országban még egyáltalán nincs ellenzéki kedv, ami nem annyira a kormány érdeme, mint hogy nem alakultak még ki olyan körülmények, melyek közt értelme volna akár a torok, akár a kard köszörülésének. Hanem a magyar sajtó évtizednél hosszabb idő óta úgy nevelődött, hogy nem bírja elképzelni azt a helyzetet, amikor a képviselőház nem való egyébre, mint hogy aktákat intézzen el. A lapok elterjedésének — a magyar közönség betükedvéhez arányos! — váratlan föllendülése éppen a politika folytonos izgalmaival és hullámozásával áll szoros okozati összefüggésben s az újságok úgy érzik, veszedelmes volna a stagnáció. Ma még félnék próbálkozás a szigorubb kritika, — de hisz alapja sincs egyelőre; ezt a bárányfelhős nyugalmat azonban abban a pillanatban dulja fel a dühös harcizaj, amikor az első alkalom vagy kedvező ürügy jelentkezik. S ettől kezdve nem lesz béke.

Annál kevésbé, mert mindenféle megcsalódott s új ambícióktól reszkető politikusok gondoskodnak arról, hogy a kormány ne nézze jámbor optimizmussal a jövőt. Magyarországon nagyon kevés olyan politikus akadt eddig, aki bukását pályája befejezésének is tekintette. A külföldön a közpályák szereplői bukásukkal nem a tartalékba kerülnek, hanem penzióba s száz új akarat és új talentum tola-kodik a helyükbe. Karrierjük rendesen végérvényesen befejeződik s akár a fű is benőheti a küszöbüket. De nálunk a lejáratott embereknek eszükbe sem jut, hogy pontot tegyenek az után, ami elmúlt s rezignáltan emlékirataikat rendezzék. A mitológiai hidra élettani csudája jámbor csepürágás ahhoz a virtuozitáshoz képest, melylyel magyar politikus lefejezett renomméja ki szokott újra nőni. S hozzá :

az emberek feltámadásának lehetőségéhez az utolsó tapasztalatok meghozták azt az eddig alig elképzelt bizonyosságot, hogy bukott rendszereket is új életre lehet galvanizálni. Hát elképzelhető, hogy ilyen körülmények közt az a szomjas torok, mely elől a koalíció pusztulása elvette a vedret, nyugodtan beletörődik az örök szárazságba?

Kissé fájdalmas az érzés, hogy Magyarországon mindenkit lejárat a nagy közelség, melylyel kis közéletünk tényezői a hétköznapi élethez vannak, de ezt a szomorú sorsot enyhíti a tudat, hogy viszont nincs is nálunk egészen lejáratott ember. A koalíciós kormányban egész csomó bukott nagyság volt: *Wekerle* Sándor, gróf *Andrássy* Gyula, *Darányi* Ignác. Az új kormány tagjai közül is éppen a legkitünőbbeket valamikor üdviválgás kísérte a bukásba: *Héderváry* Károly, *Hieronymi* Károly, *Lukács* László... Kell fölleveníteni azokat a körülményeket, melyek közt ezek megérzik, hogy nem tarthatják már magukat. Félreállottak s készültek a reaktiválásra...

Ebben a csöndes időben azzal is elmulatozhatni, hogy az ember a skartban volt államférfiak taktikáját tanulmányozza. Kiderül, hogy az újra való érvényesülés első feltétele az, hogy nem szabad elárulni a feltámadás vágyát. Rossz politika volt például a báró *Bánffy* Dezsőé, aki a méltatlan bukás keserűségében megjövendölte, hogy lesz még tettekkel tényező. Ezért folyton félték tőle, kontrakarrizáltak minden lépését, félremagyarázták ott is, ahol őszinte volt, de még így is véletlenség, hogy a nagy változás után megint nem lett miniszter. Jóformán csak azon mulott a dolog, hogy — lekéselt a bécsi gyorsvonatról.

Annál szebben csinálta a dolgát gróf *Tisza* István. Bukása után zokszó nélkül félreállott s évekig még a nevért sem hallatta. Mikor a koalíciós gazdálkodás kezdett népszerűtlenné válni s a közvélemény nyugtalankodása egyre nőtt, itt is, ott is csak megjelent valami apróság a bukott miniszterelnökről. Egyik bizalmasa arról tudott, hogy a gróf még újságokat sem olvas, annyira távol akar maradni a politikától, a másik hive a Nemzeti Kaszinóban pedig ezt a nyilatkozatot kolportálta:

— Én már csak az eke szarva mellett maradok. Végzetes okok kellenek ahhoz, hogy megint aktív politikus legyek.

A publikumot megillette ez a komor és kemény egyéniség s *Tisza* népszerűsége egyre nőtt. Addig, míg úgy érezte, hogy már elérkeztek azok a végzetes okok...

Nagyon kedves volt gróf *Héderváry* Károly is a rezervában. A koalíció válsága idején, mikor már nagyon kezdett szerepelni a neve, ő maga mondta csodálkozó arccal e sorok írójának:

— Én nem értem, hogyan kerül az én nevem forgalomba! Nincsenek nekem politikai ambícióim. A könyveimmel akarok foglalkozni, a történetben buvárokodom, vagy kertészkedem. A helyzetet a koalíciónak kell orvosolnia, mert az rontotta el...

S közben már talán ott volt a király meghívólevele a kabátja belső zsebében!

E példák szerint is a magyar politikus karrierje körforgás a bukás körül. Valószínű, hogy a most letűnt kormányrendszer sebesültjeiben is ez a meggyőződés tartja az életet. S ha az őszszel egyszere váratlanul kitor az első zivatar,

melyről senki sem sejti, mi támasztotta, egészen tisztában lehetünk azzal, hogy a háttérben közülük tartja valaki kezében a fujtatót...

*

Mi lesz a sajtótörvény revíziójával? Évekig kísértett ez a kérdés, melyet még *Polónyi Géza* vetett fel, *Günther Antal* igazságügyminisztersége idején (tisztelt legyen az emlékezete!), ankéteket tartott benne s végre is egy azóta szintén igen csöndes kis fiskálissá kopott koalíciós jogász-nagyságnak szolgáltatott ki azzal, hogy csináljon javaslatot róla.

Ugy halljuk, hogy *Székely Ferencz* igazságügyminiszter megtalálta a miniszteriumban a törvénytervezetet, de csak igen jelentéktelen részét hajlandó a magáévá tenni. A miniszter szintén dolgoztat ki javaslatot a sajtótörvény revíziójáról, melynek legfontosabb elvei ezek:

a sajtótermék *előzetes lefoglalása* egészen megszűnik;
a sajtóügyekben *gyorsítják az eljárást*, úgy hogy például bizonyítékok beszerzésére *nyolcz napos* határidőt engednek;

a *fokozatos felelősség* elvét végigvizszik egészen a nyomdavállalkozóig;

a *kaucziót eltörlik*;
vasszigorúságu intézkedésekkel megnehezítik a *szedősztrájkot* s kemény fogházbüntetéssel sujtják azokat, akik bármilyen módon megakadályozzák a sajtótermékek megjelenését.

A javaslat csak tavasszal kerül a Ház elé.

—en.

Krónika II.

Impressziók a Szőke-ügyről.

— szept. 16.

Nagyon sajnálnám, ha amit alább mondok, tulságos figyelemben részesülne. Nem egyebek ezek, mint kávéházi impressziók. Nagyon rosszul állna a világ, ha életbeli igazságok volnának.

Egy ember, akinek az élete tökéletesen föl van dülva. Elvesztette hitét emberben, asszonyban. Kedélye föl van dülva, a lelkiismerete sohasem lehet nyugodt. Megölte azt, akit most is férfiképp szeret, becsül. S ez az ember most a törvényszéken azért verekszik, hogy ne kapjon büntetést.

Nem értem. Aki az életnek ekkora javait vesztette, nem mindegy neki, hogy a börtönben szerencsétlenkedik-e, vagy az ügyvédi irodában? Vagy azok a csapások nem akkorák, vagy az emberi természet pózolásra van berendezve. Nem értettem soha a leleplezett, börtönbe került nagy urakat, akik jobb ebédkosztot könnyörögnek ki maguknak. Ekkora esés után még a kosztra tudnak gondolni? Akkor ezek az emberek lent voltak akkor is, mikor még fönt voltak.

Elképzelem Szőke doktort, ha fölmentik. Ha mindaz igaz, ami a tárgyaláson kizokogott belőle, akkor

igen szerencsétlen élete lesz. De akkor mért törekszik utána? A jobb koszt miatt? A szabadság miatt? Ha állandóan olyan ember, amilyennek mutatkozik, a szabadságát csak arra használhatja, hogy nem megy emberek közé. De, úgy látszik, ha megkapja a fölmentést, akkor a föld hátán egy igen boldog ember fog élni: a legboldogtalanabb ember a föld kerekén.

*

A szécsényi dráma... Mi is az? Hagyjuk el. A napilapok legkedvesebb humortémája, vagy a szécsényi dráma témája ugyanaz. Hahaha, be irigylem ezt az embert... Kutyszeremtettem, be merészek!... S a férj semmit sem tud? Nagyszerű! — A mindennapos életben ilyen impressziókat vált ki az a vidám eset, hogy egy szép asszonynak viszonya van egy szép emberrel. Színházban sem nézhetünk körül, hogy ne látnánk ott a Szőkénket és Reököket. Egyik sem hal meg és egyik sem drámahős. Nem beszélnek róla, nem vallják be a regényüket, de tudják, hogy tudnak róla s bejáratosak a legjobb házakba s mégsem volt eset rá, hogy az egyik feleség kizárta volna barátsága köréből a másikat azért, mert az megcsalja az urát.

*

— Miért éppen én? — fakadt ki a haldokló Reök. Nem kell ezt a mondást csavarni. Nem azt jelenti, hogy Szőkéné udvarlói közül mért éppen neki kell meghalnia? De azt jelenti, hogy annyi ember között, aki boldogságot a más feleségénél talál, mért éppen neki kell meghalnia? Ez forradalmi kiáltás, lázadás nem a világrend, hanem az igaztalanság ellen. Amiből itt dráma lett, másutt tulnyomó többségben tisztos megöregedés és aranylakodalom lesz. S a társadalom morálja — nem igaz, hogy felháborodik rajta. Mulat vele és kultuszt csinál belőle. Egészen vidáman, egészen léhán a leg-tisztességesebb asszonynak is azt mondom: de jó volna, ha kevésbé tisztességes lenne. S az asszony nevet a viccczen, ha csak vicczenek tartja, de mihelyt észreveszem, hogy nem tartja vicczenek, akkor már magam is komolyan utána látok. Hát igaz is, mért éppen szegény Reöknek kellett meghalnia azért, amiből mások jól élnek?

*

És ez a dr. Szőke ur? Mért éppen neki kellett ölnie és börtönbe kerülnie, asszonyt, családot elveszitenie, mikor annyian vannak, akik holtig élnek egy hűtlen asszony boldogító szerelme mellett? A jogászok sohasem fogják kisütetni, hogy Szőke nyugodt volt-e, vagy izgatott, akart-e ölni vagy sem? Szőke ur maga sem tudja, azaz rosszul tudja a dolgait. Ő azt hiszi, hogy magában vívódott a saját indulataival, gondolataival.

Dehogy. Ez a szegény ember nem akart engedelmeskedni; de kénytelen volt engedelmeskedni a világ parancsának.

Ez a krokikat szerető, könnyelmű, elnéző tréfás társaság drámát kíván a férjtől, ha megtudja a dolgot. Nevet rajta, amíg nem tudja, de aztán tragikus hőst vár tőle, ha megtudja. A legtöbb ember nem hős, Szőke dr. sem az. Csoda tehát, ha nincs elég bátorsága és felcsap hősnak? A belső impulzusa félreismerhetetlen. Ez a szegény ember, ha a világra nem néz, megbocsátott volna a feleségének. De a világ legelőbb is párbajt kívánt tőle, ezt maga is mondotta... Ő meg félt a párbajtól. Akkor inkább Otellót liferál a világnak, ez kevésbé veszedelmes. Mikor aztán megtette, amit a világ tőle várt, akkor a lelke ismét visszavonul a magánéletbe: istenem, mit tettem? Szegény Reök, szegény feleségem!

*

S a szegény feleség. Valóban az, ennek a drámának a harmadik áldozata, aki legérdemtelenebbül szenved. A másik kettő elvégre férfi és maga cselekedett. Az egyik, mikor ostromolta a szép asszonyt, a másik, mikor ölt. De ő szegény? Vele csak megtörtént a szerencsétlenség. Én elhiszem neki, hogy akkor először és utoljára. Sokan mondhatják-e ezt? Bocsánat, nem abban kételkedem, hogy sokan először sem tették, de akik először tették, ritkán tették utoljára.

Őt is voltaképpen ugyanaz a tréfás társadalom szuggerálta, amelyik mindent megbocsát, míg semmit sem ért meg s aztán egyszerre komoly és könyörtelen bírónő lesz, mihelyt a pletykából nyilvánosság lesz. Hát szép asszony, mért ne hódítson? A hódítás különös szó. Azt jelenti, a szép asszony becsültesse meg szépségét másokkal. Ezt valamennyien megteszik, hiszen azért szeretnek a nők öltözködni. Ám a formula az, hogy míg hivatalosan gyujtogatnak, addig maguk hidegek maradnak.

Hát ez a hazugság. A gyujtogató is meggyulad, de ez már társasági titok. Lehetsz kaczer, bolondíthatod a férfiakat, udvarolhatnak, ostromolhatnak, de semmit sem szabad tenned, hogy ez ne történjék meg, ellenben a folytonos tűz mellett hidegnek kell maradnod. Az egyik el tudja hitetni a világgal, hogy hideg marad, a másik önmagával is el tudja hitetni, de olyan, aki udvarlókkel körülvéve, a legkeservesebb tusákat nem önmagával vivná, egyetlen egy sincsen talán.

A többi? A többi véletlen dolga. Ha ez a bolond Szőke drámát nem csinál, a kroki hősnője boldog, szeretetreméltó mintaasszony maradt volna. Valóban az, nem ironikusan mondom. Azok a különböző stampigliák, amiket a nők erkölcsi értelemben szoktak sütni, mind hamisítványok. Én komolyan hiszem; hogy a társadalom bűnnek tartja a rablógylkosságot, mert a legügyesebb rablógylkosságon sem mulatunk soha. De tagadom, hogy én, te, ő bűnnek és nagy dolognak tartanánk a házasságtörést vagy egyéb szabályellenes szerelmet, mert mindig mulatunk rajta, míg nem jön Tartuffe, a törvény, s a maga képét ránk nem kényszeríti.

Kóbor Tamás.

Most szépül meg...

Most szépül meg e szomorú élet,
Mikor a nyár elfárad ragyogni,
Engem várnak: őszi eget fénye
S őszi mezők későn virulói.

Hozzám akkor jön fájdó vigasztal,
Ha már mindent elhagy a szerencse,
Ragyogjatok, őszi eget fénye,
Őszi öröm bánatos gerezdje!

Sátorom az átlátszó menyország
Kéklő selyme őszi csillagokkal,
Nászi fáklyám őszi eget fénye
S indulóm a mély erdei sóhaj.

Engem nem bánt a világi múlás,
Szép szerelmem a szelid szeptember,
A bánatom őszi eget fénye,
Violán túl ragyogó színekkel!

Juhász Gyula.

Francia humor.

I.

Első szerelem.

Irta: JULES RENARD.

I.

A nedves és fekete földszinten lakom; ők pedig közel az éghez.

Ablakom a kutra és a szemetesládára nyílik; nekik pedig négy ablakuk van, amelyeken reggel becsikázik a napfény, ha felhúzzák a rolókat. És aztán nemsokára kijönnek az erkélyre.

Arczom az ablakhoz szorítva várom őket és ők egyáltalán nem veszik észre, hogy leskelődöm.

A fiatal lány dudorász, virágokat öntöz, levegőzik, sütkérezik a napon, dörzsölgeti káprázó szemét, az anya jár-kei, közben vezeti a háztartást, mindig ugyanazzal a gonddal. Egyik se vesz észre, de nem is akarom.

Vidékről jövök, most érkeztem meg, új és jó cipőkben, és meg akarom hódítani Páris. De hogy kezdjek hozzá?

Minden két hétben irok haza:

— Jól vagyok.

Hazulról pedig ezt válaszolják:

— Csak bátran. Majd csak megsegít az isten.

És aztán így élek. Agyonolvasom magamat. Csak este megyek ki, ha megéhezem és hazamegyek, mihelyt elaltattam, vagy megcsaltam az étvágyam. Ha a szerencse kopogtat az ajtómon, biztosan itthon talál.

2.

Most már lesz valami értelme a kétheti levelemnek. Az a »Jól vagyok«, amit ma irok haza, most már jelent valamit. Igen, az emeleti szomszédaim már tudják, hogy élek.

Épp jókor álltam ki a posztra, arczom az ablakhoz szoritva. Az anya pokróczokat porolt. Egyszerre csak megállt és lehajolt, mint az, aki a kutba néz. Észrevett, itt a mélyben és láttam, amint az ajkai megrebbentek. A leány melléje ment s az ő szája is megmoccan. Egy árva szót se hallottam, de biztos vagyok, hogy ezt beszélték:

AZ ANYA: Nézd, ez a fiatalember minket bámul.

A LEÁNY: Hol?

AZ ANYA: Lenn, szemben, a földszinten, a kut mögött.

A LEÁNY: Csakugyan; láttad már?

AZ ANYA: Nem, és te?

A LEÁNY: Sose nézek oda. Nagyon sötét van arrafelé.

AZ ANYA: Valami jogász lesz.

A LEÁNY: Vagy egy orvos. Szegény!

AZ ANYA: Menjünk, lányom, mert feltűnik.

Az anya bevonta a balkonnól a pokróczokat. Lassan távoztak, szemüket félig lecsukva, de tekintetük, mielőtt levették volna rólam, egy kicsit tétovázott az erkély rácsai között.

Igy folyt le az első találkozásunk.

3.

Ha szép idő van, az életem egybefolyik — így távolról is — az övékkel, mert ha esik, a balkon üres. Az ablakhoz vittem egyetlen asztalomat, amely dolgozóasztal és éjjeli szekrény egyben s innen figyelem őket. Nem nyitom ki az ablakot, először, mert az udvar rossz szagu, másodsor pedig diszkrécióból. Meglibbentem a függöny csücskét és kémlelek.

Csak az erkélyről ismerem őket. Sohase jut eszembe, hogy megkeressem az utcájukat, vagy kitudakoljam a szobájuk számát, ahol laknak és azzal mulatom magam, hogy terveket kovácsolok, nem gondolva a kivitelükre.

Biztosan szegények; semmit se vetnek az utcai énekeseknek. Mikor a hárfát pedzi, bemennek és láttatlanul hallgátják.

Egyedül élnek és ritkán fogadnak látogatót. Néha, vasárnap délután, jön hozzájuk egy furcsa nő. Egy szék keres, leül, cseveg a hölgyekkel, aztán elmegy. Váltig dicséri a balkont, a kilátást, a szabad, egészséges levegőt; de sohase marasztalják ott vacsorára.

Szép a leány? Nem látom jól. Nagy szemei vannak, a haja szabadon lóg. Azt hiszem, sápadt s az arcza alkalmasint himlőhelyes.

Pongyolája világosszinű és folyton kis, gyerekes dalokat dudol, szöveg nélkül. A mássalhangzókat ki se ejti, csak hangicsál, mint a madarak.

Ha egy pajtásom jön, rögtön leengedem a függönyt. Másképp ő is oda sandítana. Nyomban így izélne: »Te, öregem, neked kutyaszerencséd van«. Vagy a torkából zümmögne: »Aj, aj«, vagy czuppogna, gusztust csinálva: »Hajh, hajh«.

Ez boszant és mikor ez az alak eltopog vastag zsandárczipőiben, nem merem folytatni az ügyet, mert félek, hogy megsértette a barátnőimet. Ez a nap elveszett és én irok a szüleimnek:

»Unatkozom. Semmi nevezetes. Élek.«

Aztán jönnek a kemény idők és nem látom azokat, akiknek még csak a nevét se ismerem. Az erkélyt hó lepi, csurog az eső, vagy ragyog a fagyos nap.

Vajjon a függönyt egy kéz mozgatja-e, vagy csak a szél, a szél?

Négy óraker lámpát gyujtanak. Ez a csillag úgy vonzza a szememet, mint az éji lepkéket. Földalatti barlangomban átadom magam kedvencz bűnömnek: álmodom, álmodom végtelen, boldog álmot, engedve a hosszú tél lomhaságának.

4.

Aztán jön a gyors tavaszi ébredés. Felpattannak az összes ablakok. A hölgyeim piperézik a balkont, kihozzák a virágokat. En pedig, kibujom a sötétségből, az ujjászületés örömeiben kinyitom az ablakot, a korláthoz támaszkodom, mintha üdvözlőném barátnőimet, jó napot kívánva nekik.

Egy széles udvar és öt magas emelet választ el egymástól, de nem csodálkoznék, ha lehajolnának hozzám, vagy ha egy ugrással hirtelen felpattannék hozzájuk és megszorítanám az anya kezét és megsókolnám a leányt.

Ugy tetszik, hogy a lány, aki épp egy rózsátót nyes, nem idegenkedik tőlem és fél-hangon így suttog az anyjához:

— Mama, még mindig itt van az én Arturom. Jó reggelt, Artur! Mi történt veled tavaly óta? Megszépültél, hü, hü Artur!

Ugy mondja ezeket a szavakat, mint az alamuszi gyerekek, akik sunnyogva beszélnek. Hamiskásan néz, de, azt hiszem, ez valaki másnak szól. Keresem a szomszéd ablakban azt a mamlaszt, akin mulat és kelletlenül mosolygok én is.

Nem akarom elérteni, de még van annyi erőm, hogy figyeljek az anyára, aki így felel neki:

— Igen, a te Arturoid csakugyan jobban néz ki. Kicsirázott a pinczében.

És lassan, békésen becsukom az ablakot, mint akit cseppet se érdekel a külvilág; mint aki csak éppen levegőzött egy kicsit.

És elfulladok, mintha nyársat nyeltem volna.

II.

A kis beteg.

Irta: GEORGES COURTELINE.

AZ ORVOS (*kálappal a kezében*): Itt van a kis beteg?

AZ ANYA: Itt, itt, doktor ur; tessék besétálni. A kis fiam. Képzelve csak, hogy, hogy nem, ma reggel óta folyton elesik szegényke.

AZ ORVOS: Elesik?

AZ ANYA: Folyton; bizony, doktor ur.

AZ ORVOS: A földre?

AZ ANYA: A földre.

AZ ORVOS: Különös, nagyon különös... Hány éves?

AZ ANYA: Négy és fél.

AZ ORVOS: De a patvarba is, ebbe a korban már járnak a gyerekek... És hogy történt?

AZ ANYA: Nem tudom, megfoghatatlan az egész. Tegnap este még semmi baja se volt, úgy ugrált, mint egy kis nyul. Ma reggel, szokás szerint, felkeltettem. Felhuzom a harisnyáját, ráadom a nadrágját és talpra állítom. Egyszerre csak puff, elesik.

AZ ORVOS: Biztosan félrelépett.

AZ ANYA: Várjon!... Odaugrom; felemelem... És puff, megint elesik. Csodálkozom és újra felemelem... Puff, újra elesik! És ez hétszer-nyolcszor ismétlődik. Szóval, ismétlem, a szegény kicsi ma reggel óta, nem tudom hogyan és miért, folyton orra bukik.

AZ ORVOS: Ez igazán a csodával határos... Lát-hatom a kis beteget?

AZ ANYA: Rögtön. (*Kimegy, aztán megjelenik, karján a fiúcskával. A kis beteg arcza majd kicsattan az egészségtől. Nadrág van rajta, egy bő blúz, ami ragad a száritott gyümölcsök piszkától.*)

AZ ORVOS: Pompás gyerek!... Kérem, méltózz

tassék letenni. *(Az anya engedelmessékedik. A gyerek orra bukik.)*

AZ ORVOS: Kérem, talán kíséreljük meg még egyszer. *(Megisméllödik az előbbi művelet. A gyerek megint földre pottyan.)*

AZ ANYA: Megint *(Harmadszor is lábra állítják a kis beteget, aki rögtön felborul.)*

AZ ORVOS *(álmodozva)*: Hallatlan. *(A kis beteghez, akit anyja karjára vett)*. Mondd csak, pubikám, hol bibis?

A KIS BETEG: Seholy, bácsi.

AZ ORVOS: Nem fáj a fejecskéd?

A KIS BETEG: Nem, bácsi.

AZ ORVOS: Jól aludtál az éjjel?

A KIS BETEG: Jó.

AZ ORVOS: Volt étvágyad, fiacskám, ma reggel? Ennél most egy kis leveskét?

A KIS BETEG: Ühüm.

AZ ORVOS: Rendben vagyunk. *(Illetékesen.)* Ez paralizis.

AZ ANYA: Para . . . Szent Isten! *(Karját az égre emeli, a gyerek elesik.)*

AZ ORVOS: Sajnos, úgy van, asszonyom. Az alsó tagok tökéletes paralizise. Különben ön is láthatja, hogy a kis beteg teste teljesen érzéketlen. *(Beszéd közben közelebb megy a kis fizikához s már-már megkezdí a vizsgálatot, mikor hirtelen megszólal.)* De hisz . . . de hisz . . . de hisz . . . *(Aztán egyszerre kitör.)* Teremtettét, mit dalol itt nekem a paralizisról?

AZ ANYA: Ön mondta . . .

AZ ORVOS: Hát hogy a fenébe tudna lábán állni ez a szegény gyerek . . . mikor mind a két lábát egy nadrágszárba bujtatta!

III.

Mezei idillek.

I.

A költő és a földműves.

A költő nagyon megszerette a mezőt s most mindennap új szenzációt keres. Korán kel fel és észreveszi Jaquot-t, a parasztot, aki éppen vet. Hozzámegy és megszólítja:

— No, ez éppen kapóra jön, öreg Jaquot; vessél; mutasd meg a vető fenséges mozdulatát.

— Tessék?

— Látni akarom a vető hires gesztusát, amit oly gyakran festettek le nagy festőink és irtak le jeles költőink. Rajta, kezd el! Nem érted? Kérlek, mutasd meg, hogyan vetsz, mikor vetsz?

— Így la! — mondja Jaquot, a paraszt.

— Tévedsz, barátom! — kiált a költő — nem így! Te oly félenken vetsz, mintha tyukokat etetnél. Csak bátran. Hisz nem bántalak téged. Eld át az egészet finom megérzéssel és meglátással és kezd el. Mindenekelőtt roszszul állsz, szemben azzal a sötét erdővel. Inkább fordulj a nap felé. Vedd gigászi árnyékokat az égboltra. Aztán markolj bele hatalmasan a kötényedbe, ragadd meg a gabonát és szórd széjjel a termékeny magokat, járja át szabad gesztusod a végtelen természetet, mint egy elröppenő madár. Kezdd hát, egy, kettő! . . .

— De, mért bámulsz rám ily bután, öreg Jaquot?

2.

A faczipők.

Igen, igen, nem faczipőben jöttem Párisba, de faczipőben hagytam el az én kis falumat.

Már régóta szerettem volna Párisba menni. De az anyám nem engedett, mindig résen volt, mert tudta, hogy egy szép napon a tilalma ellenére is megszököm.

Reggelente, ha előbb keltem fel, mint ő, figyelte a lépéseim nesztét. Ha a faczipőm klaffogott, azt mondta:

— Nem mehet messzire.

De ha a czipőm csikorgott, nyugtalanul szólt ki az ágyából:

— Hová mégy a czipőkben? Hisz ma nincs se ünnep, se vásár.

Én pedig azt mondtam:

— A szántóföldre megyek, anyám és azért huztam czipőt, mert esik és a mező csupa locs-pocs.

És nem mertem elmenni.

De egy reggel elszöktem hazulról, hónom alá csapva a czipőm, nagyban klaffogva a faczipőkkel.

Mikor pedig kiértem a faluból, a rétnél, az anyám rétnél, átdobtam a faczipőket a sövényen, mint egy utolsó istenhózzádot és felhuztam a czipőt és mentem, mentem Páris felé.

Anyám aztán kivezette tehenkáját a rétre és megtalálta a faczipőket.

Eleinte nem értette, miről van szó és kiabált utánam; aztán hazament; aztán keresni kezdte a czipőimet és belefáradva a keresésbe, leült a kemenczekuckóba és sirt, sirt, sirt keservesen.

A tudomány jegyében.

Szanatórium.

A mentőkocsi megállt az udvari cukrászbolt előtt, a cukrászt, aki éppen akkor lépett ki a boltból, megfogta két *markos*-nak is nevezhető ápoló és a mentőkocsi már rohant is a közismert és előkelő sanatórium felé. Ugyanezzel a drámai gyorsasággal csukódott be mögötte az előkelő sanatórium nehéz kapuja s jelent meg az estilap tudósítója a sanatóriumban. A főorvos kijelentette, hogy az udvari cukrászt tizenkét kifogástalan és nagy tudományú orvosprofesszor bizonyítványára vette fel. Mind a tizenkettőnek az egyhangú nézete, amelyhez ő maga is csatlakozik, az, hogy a cukrász egyéb betegségeken kívül paralizisban, az *agylágyulás* nevezetű betegségben is szenved, tökéletesen beszámíthatatlan és már a legfőbb ideje volt, hogy intézetbe csukják. Akinek ez nem elég, az elolvashatta az újságokban a cukrász viselt dolgait és bizonyosan támadt benne valami sejtés, hogy aki ilyeneket csinál, annál nincs ki négy kerékre. És lőn este, s ez volt az első nap.

A második nap már mindenki tudta, hogy ismét ama sötét bűnök egyike történt, amelyekből időnként ki-kiderül egy és megborzongatja a békés polgárt, amikor a Svábhegyről lesétálván, elmegy az előkelő és közmondásos sanatórium mellett. A családnak kellemetlen volt az öreg ur, akit különben is ki akartak nullázni. Fogtak tehát egy ügyvédet, aki pénzért kifőzte a tervet, orvosokat, akik pénzért bizonyítványt adtak arról, hogy az öreg ur bolond, ennekutána erőszakkal bevitték a sanatóriumba, ahol most pénzért ép elmével fogva tartják. Hogy semmi kétség se lehessen, a cukrászlegények nyilatkozatban becsületszavukra kijelentették, hogy a gazdájuk épelméjű s hogy ezekután az egyetem valamennyi professzora miért nem bujik a föld alá, az olyan nehéz probléma, hogy csak a cukrászlegényeknek egy újabb becsületszavával lehetne eldönteni. És lőn este, s ez volt a második nap, amely azonban nem mulhatott el anélkül, hogy az udvari cukrász rokonai testületileg ne mentek volna a sanatóriumba, ki-

jelentvén, hogy a rokonukat aljas cselszövényből csukatta szanatóriumba a felesége, — mert hogy épelméjű, az nyilvánvaló és ha muszáj, ők is a becsületszavukkal bizonyítják — és követelvén, hogy ereszszék rögtön szabadon.

Körülbelül ugyanebben az időben még egyszer megállt a szanatórium előtt a vöröszászlós automobil. Az ápolók, akiknek a *markos* jelző már homéroszi következetességgel kijár, ezuttal egy igen izgatott idősebb hölgyet emeltek be a nehéz kapun. Az izgatott hölgy a Hárty Jánossá öregedett Münchhausen herczeg felesége volt és egy hivatalos orvosi bizonyítvány szerint elmebetegségben szenvedett. A drámai fejlemények ebben az esetben más irányt vettek. Az estilap tudósítója még meg se jelenhetett, már megjelent *dr. Saint-Just*, az elnyomottak pártfogója, kiszabadította a hölgyet és becsukatta Münchhausen herczeget, aki az őt jellemző temperamentummal vájkált a felesége zsebében, sőt kasszájában is és a maga kiváló tehetségei szerint mindent elkövetett, hogy a csemegekereskedéssel is foglalkozó herczegnőt szanatóriumi kezelésre alkalmas állapotba hozza. A kiváló ügyvéd beavatkozása után természetesen minden a lehető legigazságosabbra fordult, a herczegnő szabadon és boldogan árulja hazánk legszebb őszibarackjait, Münchhausen herczeg pedig beletalált abba a középpontjába e világi életnek, amelyet egész életén keresztül olyan óvatos kíváncsisággal kerülgettet: *ül* a hüvös és kemény helyen. Ül, és hiába hivatkozik a főherczegekkel, Mátyás királylyal és a Halley-féle üstökösselel való személyes barátságára, nem eresztik ki. A könyvnyomtatás, a vasut, a repülőgép és az Ehrlich-féle orvosság föltalálója, aki saját hiteles kijelentése szerint maga ajándékozta Páris városának a luxori obeliszket, Bécsnek a Szent István-tornyot, nekünk pedig az Andrássy-uti lámpásokat és a vaskaput, egyszóval: Münchhausen herczeg be van csukva, de nem szanatóriumba, hanem *amugy*. Ez tehát rendben volna, csak ne felejtjük el, hogy a herczegnét is orvosi bizonyítvánnyal vitték a szanatóriumba, ahonnan éppen úgy kiszabadult fél nap alatt, mint ahogy az udvari czukrász nem szabadult ki és nem is fog egyelőre, gunyjára az összes becsületszavaknak.

Mi a különbség a két eset között? Miért szabadult ki az orvosi bizonyítvánnyal beteg herczegnő, és miért nem fog kiszabadulni az udvari czukrász? Senkiben (a politikusokat kivéve) nem bizó, a szanatóriumokra kiváltképpen mindig sandán néző hazámfiak, önök ki fognak nevetni, ha megmondom: azért, mert a czukrász elmebeteg, a herczegnő pedig nem elmebeteg.

Az ép elmével becsukott áldozat ugyanis a legkitünőbb estilaptéma, amely könyfacsarás, ökölrázadás és az ugynevezett *veszés* szempontjából egyformán megéri a három hasábot a legváltozatosabb betűfajtákból, alczimekkel. Reális, rideg valóságnak azonban szegényes és naiv. Nem azt mondom, hogy ilyen vérlázító gázságra senkise képes, sőt szívesen elhiszem, hogy ha lehetne ilyen dolgokat csinálni, direkt erre a célra szanatóriumokat csinálna ugyanaz az üzleti zsenialitás, amely olyan szépen fölvirágoztatta a kölcsönszövetkezeteket. De nem lehet s nyugodt lehetsz, nyugodt, hazámfia, a törvény ha semmi mástól se, de attól megvédi, hogy ép elmével senyvedj a nehéz kapu mögött. A dolog ugyanis, bocsánatot kérek, így van:

Elmebeteg-szanatórium az, amelynek joga van a betegeit letartóztatni, azaz: ki nem engedni, ha a beteg menni akar. Másképpen természetesen szó se lehetne arról, hogy elmebetegekkel lehessen benne foglalkozni. Az ellenőrzés az, hogy a szanatórium minden betegét a fölvétel napján bejelenti a polgári törvényszéknek, amely erre bizottságot küld a szanatóriumba. A bizottság két törvényszéki elmeorvosból, egy bíróból és egy jegyzőből áll. Az orvosok megvizsgálják a beteget, aztán jegyzőkönyv és a többi következik, végül pedig a törvényszék rendes tárgyalással gond-

nokság alá helyezi a beteget, — ha tudniillik a törvényszéki orvosok szerint is elmebeteg. Ha a törvényszéki orvosok épelméjűnek mondják, akkor a szanatóriumnak nincs rajta hatalma, ha pedig mégse ereszti ki, — amit nem bolond cselekedni — akkor ugyanazt követi el, mint akárki, aki mást becsuk és ugyanaz a büntetés is jár neki. Azonban, mint mondom, nem bolond így cselekedni, mert a dolog egy nap alatt ugysis kiderülne.

Az elmebeteg-szanatóriumok különben csak olyan beteget vesznek föl, akiről *idegen* orvos bizonyítványt adott, hogy elmebeteg. Mondjuk, hogy akadna orvos, aki épelméjű emberről kiad egy ilyen bizonyítványt. Ha akad, akkor csakugyan meglehet, hogy egy embert egy-két napra zárt intézetbe lehet csukni. De azontul nem és aztán következhetik mindaz, amit a legcselszövényesebb orvos se kockáztatna. Az, hogy az orvos *téved*, az utóvégre előfordulhat, de mondhatom, nem minden tíz esztendőben fordul elő, mert az orvosnak elég oka van vigyázni az éber kontroll és a kellemetlen következmények okán.

Egész bátran elhiheti mindenki, hogy épelméjű emberek nincsenek a zárt intézetekben. Sokkal nagyobb baj az, hogy amilyen könnyen mondja másra, hogy *bolond*, a maga hozzátartozójáról mégse hiszi el senki, hogy elmebeteg és nyílt »ideg«-szanatóriumba adja, amikor már muszáj. Még nagyobb baj, hogy ha a nyílt szanatórium fölveszi — és erről még sohase olvasott senki szenzációt az estilapokban, pedig sokkal rosszabb dolog, mintha épelméjű embert egy-két napig fogvatartanak. Az épelméjű ember kiheveri ezt a kellemetlenségét, — amely különben, legyünk nyugodtak, nem is érheti — de amit egy szabadon járó elmebeteg csinálhat, azt sokszor nem lehet kiheverni. A »hidegvizgyógyintézetek«-nek és más épelméjű embereknek való szanatóriumoknak sem joguk nincs korlátozni a betegeik személyes szabadságát, sem a berendezésük nem olyan, hogy az elmebetegeket kellőképpen el tudhassák látni. Mindazonáltal igen sok elmebeteget visznek nyílt szanatóriumokba; a beteg viselt dolgait egyszerűen letagadják s egyszer, amikor elég nyugodt és egy kicsit rendezesen viselkedik, hamar beadják ugyanazok a rokonok, akik körmük szakadtáig egészségesnek tartják a betegüket és pörölnek, lármáznak és nyilatkoznak, ha egy józan rokon, vagy hatóság biztosságban helyezi szegényt.

Nincs az a súlyos elmebeteg, akinek ne volna a rokon-ságában egy párt, amely épelméjűnek tartja. Valaki zárt szanatóriumba visz egy beteget, aki hetekig nem túrt magán ruhát, mindent összetört, azt mondta, hogy ő a mennyország kulcsa, aztán megfojtott egy embert, mert az Röntgen-sugarakkal hipnotizálta. Az intézetben is így viselkedik és hetekig mesterségesen kell táplálni, mert nem eszik, ha éhenhal se. Erre kivétel nélkül minden esetben akad legalább egy rokon, aki azt mondja, hogy a beteg csak egy kicsit ideges, rosszkedvű volt, mérgeztették, most pedig kétségbeesésében teszi, amit tesz és ereszszék ki rögtön.

Pérsze az elmebetegeknek csak egy kis része ilyen zavart és nyugtalan. A többségük nyugodt és elég rendezetten beszél. Ezek azonban sokkal veszedelmesebbek, mert az elmebeteg cselekedeteiket gyanu nélkül és sokszor csodálatos ravaszsággal tudják véghezvinni. Gyilkosságok, gyújtogatások és borzasztóan nagy számban az öngyilkosságok nagyrészt szabadonjáró elmebetegek tettei. De amikor egy urhölgy kiugrik a negyedik emeleti ablakon és a lapok megírják, hogy már régebben »buskomor« volt, akkor senkise csap lármát, hogy a család bűnös és ostoba lelkiismeretlenséget követett el, mikor nem vitte elmebeteg-intézetbe.

A szanatóriumok — és pedig a zárt szanatóriumok — körül igenis nagyon sok baj van, amelyekről majd mesélek egyszer. De az, hogy épelméjű embereket tartanak bennük, az dajkamese és estilap-szenzáció.

Dr. Décsi Imre.

Saison.

Kapunyitás.

— szept. 16.

A kafanában két pesti ur beszélget az esőről és a színházak kapunyításáról. Egyszerre:

A DOKTOR UR (*nagyot prüsszent, úgy hogy megreped az előtte levő műmárvány-asztal és az ujságos fiu a kaszirnő ölébe esik*).

VOGUL UR: Mi volt ez?!

A DOKTOR: Bi volt esz?! Ez volt az influenza. Az Ősz. Itt van a Zősz, itt van ujra. Verse nem üti meg lapunk mértékét. Doktor Pacér nyári szabadságáról visszaérkezett és ismét megkezdte rendelését. Ha dáthás, vegyen Antiprüsszentint. A művésznő a nyár folyamán öt és fél kilót veszített. Reiszter, a Reiszter és Lopotka czég beltagia visszaérkezett külföldi bevásárló utjáról és a hölgyközönség rendelkezésére áll. Hulladéky színigazgató visszaérkezett Londonból, Párisból és Porontyó-Ujfaluról, hol a kánikula folyamán a színházi szizn legérdekesebb ujdonságait tanulmányozta. Pipacs Apacs, a kiváló hősszerelmes, aki a Sekszpir »Fauszt«-jában és Ehrlich Arzén »2×2=606« című színművében a mult szezonban fanatikus sikert aratott, legujabb kreációju nadrágjában jelentkezett a Csibész-kávéházban, satöbbi, sötöbbi, sötöbő!

VOGUL: Meg van bolondulva?

A DOKTOR: Nem. Én csak elmondtam, hogyan kezdődik a budapesti szezon, illetve szizn, vagy ha ugy tetszik akár szízen!

VOGUL: Rasszul teszi.

A DOKTOR: Mit teszek rosszul?

VOGUL: Hogy ócsárolja ezt a kedves, édes Budapestet.

A DOKTOR: Tévelygés, uram, tévelygés. Én pesti fi vagyok, pesti ember és rosszul lennék, ha a szizn nem ugy kezdődne, ahogy kezdődik. Nem tudnék többé adót fizetni, sőt meghalnék, ha ősszel, amikor hazagyüvök a ződből, nem látnám viszont az én édes, az én kedves rózsabimbóm, galambom Budapestet ugy, ahogy van, tüzről pattant frissességében, erre ringó, arra ringó szüzi bujaságában, fehér báli czipőben a könyökig érő sárban, kávéforrásainak stamm-nim-fáival, Kossuth Lajos-utczába ojtott Piccadilly-gavallérjaival, kaucuk-gallérjaival, sarki gesztenyés kofáival és paripás sarki rendőrleventéival és mindazzal a sinóros, sujtásos Kschnaszszal, amit egy szóval — egy szószszal ugy hívnak, hogy világváros.

VOGUL: Szégyenelje magát!

A DOKTOR: Azt igen, de zsenirozni nem fogom magam. Az embernek jól esik, ha néha rosszat mondhat a feleségéről és Budapestről.

VOGUL (*felugrik*): A feleségéről?! (*Dühös mozdulatot tesz*.)

A DOKTOR: Nanana!

VOGUL: Nem türröm!

A DOKTOR: Mit nem tür? Először is mi köze magának az én feleségemhez?

VOGUL: Nem türröm, hogy az én asztalomnál rosszakat mondjanak egy nőről.

A DOKTOR: Másodszor nem is vagyok nős.

VOGUL: Annál inkább!

A DOKTOR: Fog a télen sokszor színházba járni?

VOGUL: A mult télen is sokszor voltam. Minden darabnak láttam a harmadik felvonását.

A DOKTOR: Hogyan?

VOGUL: Volt egy barátom, aki mindig eltávozott a második felvonás után és átengedte nekem a jegyet.

A DOKTOR: És az a barátja sohasem volt kíváncsi a harmadikra?

VOGUL: Dehogy nem, hanem ő neki csak a másodikra volt joga.

A DOKTOR: Most már igazán nem értem.

VOGUL: Egyszerű. Kérem, hárman voltunk. Három részvényes. Az első csak az első felvonást, a második csak a másodikat és a harmadik csakis a harmadikat láthatta. A jegy így sokkal olcsóbbá került. Mert hárman vettünk egy jegyet.

A DOKTOR: Egész jegyet?

VOGUL: Ugy van. Perczentes jegyet.

A DOKTOR: És hárman esküdtek össze egy perczentes jegyre? Mit gondol, nem fognak így éhen halni a színházi direktorok?

VOGUL: Ez igaz, de mi közöm hozzájuk? A fő, hogy mi mulattunk.

A DOKTOR: Szép multság! Mindegyik csak a darab harmadrészét látta.

VOGUL: Azon is segítettünk. Színház után találkoztunk egy kávéházban és elmondtuk egymásnak, amit láttunk. Így aztán együtt volt az egész darab. Azonkívül még egyszer végigélveztük elmondás közben.

A DOKTOR: Csodálom, hogy ilyen publikum mellett még nyitva lehet tartani azokat a butikokat.

VOGUL: Miféle butikokat?

A DOKTOR: A pesti színházakat.

VOGUL: Honnan jön maga?

A DOKTOR: Innen a szomszédból.

VOGUL: De ugy-e nem pesti ember? Mert minden pesti ember ismeri már a színházi viszonyokat. És tudja, hogy Pesten nincs egyetlen egy ember, aki egész, teljes, megfizetett jeggyel megy a színházba. Kivéve, ha Slezák énekel.

A DOKTOR: Ne mondja? Ez multságos.

VOGUL: Mindenki tudja, hogy Pesten háromféle közönség van. Az első mindig, mindenütt, minden színházban jelen van. Ez az a közönség, amelynek megvan a maga ujságíró, színész vagy egyéb ismeretsége, amelylyel ugynevezett tiszteletjegyhez jut.

A DOKTOR: Mi az a tiszteletjegy?

VOGUL: Ezzel a jeggyel az ember mindig tiszteltet valakit. »Tiszteltetem a Benfentessy urat és kérem, a jövő héten megint jegyezzen elő«.

A DOKTOR: És milyen a második számú közönség?

VOGUL: A második számú közönség az ugynevezett

perczentes jegyekből kerül ki. Ez a második klasszis. Nem oly előkelő mint az első. Mert az első a befolyása révén egész ingyenes jegyekhez jut. A második klasszis azonban kénytelen megelégedni azzal, hogy egy bizonyos perczentet elengednek neki. Némely színházban kilenczvenkilencz perczentet, a másikkban pedig csak kilenczet.

A DOKTOR: És hogy lehet ezekhez a jegyekhez jutni?

VOGUL: Egyletek, kaszinók, főpinczerek révén őrmesterig lefelé.

A DOKTOR: Őrmesterig?

VOGUL: Igen. Ismerek egy nagyon előkelő, elegáns asszonyt, aki baka-jegygyel megy színházba.

A DOKTOR: Erről jut eszembe, hogy ismerek egy befolyásos kuriai bírót, aki mindig gyermekjegygyel jár a színházba.

VOGUL: És most jön a harmadik számú közönség. Le a kalappal! Ez az a közönség, amely fizet. Amely becsületesen megfizet. Amely egész, teljes, rendes, kedvezmény-mentes, egyenes, őszinte jegyet vásárol. Ez az a közönség, amely a tenyerén hordja a szívet. A kávéházban nem tagadja le a kifizet, nem sülyeszt a zsebébe a fölösleges czukrot, nem vágja ki a képeslapokat. Ez az a közönség, amely a villamos megálló-nál udvariasan megvárja, amíg a nők felszállnak. Ez az a közönség, amely a legnagyobb viharban is kitar-tóan kivárja a fizető pinczért. Ez az a közönség, amely nem cseréli ki az esernyőjét jobbra. Ez az a közönség...

A DOKTOR: De hát hol van ez a közönség?

VOGUL: A holdban. Csak ott élhetnek ilyen balekok. Mert a hold az egyetlen pali, amely este ingyen rendez színjátékot.

Reveur.

INNEN-ONNAN.

Ő Lindes Eugénia. Csak annyit tudunk róla, hogy szép s hogy egy szimpatikus magyar mágnásnak, ifj. gróf Apponyi Antalnak a menyasszonya. A szépség jogán legalább tizezer magyar nő igényelhetné, hogy kiadjuk az arczképét, s mi magunk is érezzük, hogy a magyar szépségeknek ez a mellőzése jogos rekriminációkra adhatna okot. De tizezer magyar szép nőt bemutatni kissé hosszadalmas dolog, azonfelül pedig czélra sem vezetne, mert még mindig akadna legalább ötezer olyan nő, aki sértésnek venné, hogy a szépek sorából kifelejtettük. S ötezer nő veszedelmes ellenség. Mi ötezer ellenség helyett inkább szerzünk egy jó barátot magunknak s egy kellemes perczet azoknak, akik Lindes Eugénia finom szépségében gyönyörködni fognak. Lindes kisasszony Amerikából származott át Oroszországba s Apponyi gróffal Brüsszelben ismerkedett meg. Az amerikai származást azért hangsúlyozzuk, hogy azzal is lecsöndesítsük egy kissé a neheztelő nők haragos kedélyét. Dollárok, rengeteg mennyiségű dollárok vándorolnak be hazánkba... S ugy-e, a dollárok kedvéért még a szép nők is megbocsátják egy másik nőnek, hogy ő is szép. Mert szegény ország vagyunk, amelynek nemcsak szépségekre van szükség, de dollárokra is!

— Királyi szinekura. Egy bankintézet nemcsak pénzbeli értékek tárháza, aranykamra, bankócsür, de életérdemek és emberi kiválóságok muzeuma is. Kommersziális érdeke, hogy minél ragyogóbb neveket ragaszthasson ki az ereszére, legyen bár az a név a munka verejtéklóriájától, a tehetség tüzetől vagy a jólszületettség czimerveretétől fényes. Ha sok nagyeszű ember és exminiszter és latifundiumos mágnás van a vezetőségben, az jó; ha egy történelmi jelentőségű név vagy egy való-ságos belső titkos tanácsos is kerül, az még jobb; de ha egy aranygyapjas vitéz, vagy egy igazi herczeg csöppenne bele a direktóriumba, az már egy páratlan staffage, egy eldorádói csodasallang pompájával emelné a parádés czégért. Nos, a moszkvai Polyakov-bank fogott most magának egy noch nie dagewesen ritkaságot, szerződtetett egy barnumi start, egy eleven, detronizált uralkodónak kínálta föl a bankelnök toll-pehelylyel kárpitozott börszöllőjét. Mohamed Ali, a volt perzsa sah, a nap kitagadott fia, a sasok, elefántok és leopárdok elűzött vezére pedig bele fog ülni ebbe a direktori trónba, és bizonyára királyian találja magát benne, nagyszerűen fog esni neki a pompa és szabadság, amit a pénz ad a felségrant veszedelmei nélkül, meg fogja csippenteni néha a telefon-hurik és írógép-odaliszok rózsaszín állát, vigan zsebeli elsején a gázsit és ujév táján a remunerációt és sajnálkozva gondol elhagyott kollégáira, a sápadt és rettegő czárookra, országgondban öszülő királyi főkre és koldusmódra tengődő fejedelmekre, akik ilyen jó kis állásba aligha jutnak e földi létben...

— Löwy Mór megtérése. Löwy Mórból László Márton lett és sikkasztott. Mindössze kétezernegyszázhetven koronáról volt szó, de ez mit sem változtatott a dolog lényegén és Löwy Mór tudta, hogy az érvényben levő morál-kodex szerint most ki kell mennie a Zugligetbe és ott le kell számolnia az étellel. Ezt Budapesten még mindig erkölcsi kötelességnek nevezik. Löwy tehát kiment a Zugligetbe és leült egy padra. Amint ilyenkor szokás, szépen kiszínezte, hogy mit fognak szólni a bankban, a kartársak, az ismerős családok, a házbeliék és a lányok a Casinóban, ha kiderül a sikkasztás. És előtte ismerősök haladtak el és Löwy ezt gondolta: Ezek se fognak nekem köszönni holnap. És amikor erre gondolt, száraz és keserű lett a szája és elővette a revolverét. Babrált velé és bizonyára elérzékenyedett. Siratta magát. És ekkor, — a riporter ajka itt, inkább szokásból, mint meggyőződésből, gunyos mosolyra huzódik — ekkor melléje lépett egy pap és így szólt: Mit csinál, fiam? Mire Löwy Mór egyszerre rákényszerült az átgondolására annak, hogy mit is csinál itt, félig öntudatlanul, zavaros fővel. Elgondolta, hogy ő most meg akar halni. Miért? Mert bizonyos emberek nem fognak neki visszaköszönni holnap. Nem fognak visszaköszönni? Hát nem fognak! Hogy ő ezért meghaljon? Talán el is mosolyodott Löwy Mór, amikor idáig jutott. Szépen zsebvégta a revolvert, kezét fogott a pappal és ment az ügyeletes rendőr-fogalmazó elé. A legtöbb öngyilkosságnak ez lenne a vége, ha a kérdéses pillanatban odalépne valaki a jelölthöz és megkérdezné: Mit csinál, fiam? Ez volna a varázsszó, amely kiszabadítaná a vergődőt a saját maga szuggerálta öngyilkossági hangulatból és elgondolhatná vele, hogy ő most meg akar halni, mert megbukott az alapvizsgán, vagy mert elhagyta a szeretője, nincsen pénze. Ha pedig tovább élne, letehetné a vizsgáját és a régiek halálával jönnének uj és diadalmas érzések, és sok uj gyönyör, mert az életben minden megújul és sok a tavasz. Ha gondolkodniok kellene, értelmesen, józanon, felszabadultan az öntudatok küszöbe alatt hőmpölygő érzésektől, hazamennének mind az élet-bucsutól részegfejű önkéntesei a halálnak. Hogy pap jelent meg Löwy Mór háta mögött: ezt a motívumot sem szabad elhanyagolni. Hiába minden szabadgondolkodás, a papok, mint az emberiség gyermekkorának

nevelői, még ma is hatnak, ruhájukkal és színészi hagyományaikkal. Sok gyöngye ember akarátát pótolják ki, állítják helyre egyensúlyát, ők, kuruzslói a lélekgyógyászatnak. Ahol elkergetik őket, élethivatásuk egy része betöltetlen marad: sok ember vesztí el tanácsadóját s azt, aki által egészsz-e lett a maga akarata. Távozásukkor hivatalt kéne szervezni: tanácsadók gyöngye emberek számára. És kötelezni kéne minden öngyilkosjelöltet, hogy különbeni elzárás terhe alatt, szándékát haladéktalanul jelentse be és hallgassa meg a jó tanácsot, kérdeztesse meg magától: Mit csinál, fiam? Körülbelül annak a mintájára, amit öreg nyárspolgárok így fejeztek ki: Mielőtt teszel valamit, mártis itatóst egy pohár vízbe és szakítsd ketté. Ma az ilyesmit úgy hívják: a modern ember felszabadítása hangulatainak uralma alól.

♣ **Templomkényszer.** Ha százezer hold birtokom lenne, nem sokat törődném azzal, hogy a tisztviselőim járnak-e vagy sem vasárnaponként templomba. Nem a lelkükbe, de a gyomrukba meg a zsebükbe néznék, s ha azt látnám, hogy ezen a két helyen minden rendben van, nem kellene attól félnem, hogy a tekintélyem megcsorbult a tisztviselőim előtt. Schwarzenberg hercegnek megvan ez a százezer holdja, de nincs meg az a tekintélye, amit egy nagybirtokos méltán igényelhet a tisztviselőitől. S a herceg, ahelyett, hogy egy kis fizetési pótlékot adna, templomba küldi tisztviselőit, béreseit s szigorúan rájuk parancsolja, hogy legyenek vallásosak. Mert a vallás a türelemre tanít s a hercegnek türelmes béresekre van szüksége. Nem hiszszük, hogy Schwarzenberg ilyen türelemmel szerezte a százezer holdat. Ha ő ilyen istenfélő lett volna, a vagyona nem hogy nem gyarapodott, de erősen fogyott volna. S ha most másoktól mégis vallásosságot, istenfélelmet s más ilyen értékesíthető lelki dolgokat követel, ez csak arra vall, hogy a herceg az uristént is szivesen elismeri maga mellett valakinek, ha ebből valamelyes haszon jut neki. Így protezsálja Schwarzenberg az uristént Morvaországban.

= **Hűség.** Van egy régi mese, amit el kéne mondani a lojális lelkesedőknek, kik ódákat írnak és imádságot mondanak az abruzzói princz és amerikai milliomos-lány hűségéről és a francia herceg és belga királykisasszony kitartásáról: Valaha régen, a jus primae noctis véres és sötét idején, élt egy Veronika nevű jobbágyleányzó és egy Balázsnak nevezett hűbéreslegény. A Veronika talán szép se volt, csak olyan csepűhaju és szögletesvállu, mint a többi kis parasztleányzó, de a Balázs tüzes, fiatal legényszemében mégis a legkívánatosabb, legmámoritóbb, legdrágább volt ő minden asszonyok között. És ha jöttek a lakodalmi hetek, amikor huszával, harminczával adta össze a pap az egymásnak valókat, és a földesur állta a nászi tort, ökröt süttetett, hordókat gurított és dudásokat küldött a csárdai csürbe, hogy éjfél tájban maga is odalátogatván, a legszilajabb táncz és legrészegebb dáridó perceiben a legszebb menyasszonyokat kiválogassa, — Balázs nem merte arává tenni az ő Veronikáját. Nehogy a nászi alkalom a földesur ölébe vesse a féltett leányt, inkább halogatta a nászt, halogatta még akkor is, mikor Veronika már fakó, koravén némberré fonnyadt, mikor már a hajzata szürkült és fogai kihulltak, — mert ő még akkor is félténivalónak és kívánatosnak látta. Pedig asszonytalan embernek keserves sorsa volt akkor, komencziós kenyér a pecsenyéje, szalmagóré földje az ágya, szennyesét maga mosta, rongyát maga öltögette, — de várt. És Veronika is várt, pedig a gyereknép csufolta, kutya ugatta, templomban helyet se talált és pajkos suhanczok száraz seprút tűztek ablakához minden tavaszkor májusfának. És amikor már nagyon öregek lettek, csak csoszogtak, tipegtek, orczáikon

ezer ráncz mosolygott, fejük fehérebb volt téli harmatnál, galambpihenél és kanalkából kireszketett a leveske a tányértól a szájig, — akkor kézenfogóztak, elbotorkáltak a szentegyházba és elmotyogták szépen az esküt: holtomig, haltáig... De talán még akkor is ijedeztek, nagy ártatlanságában és szerelmében még akkor is reszketett öreg Balázs és vén Veronika, hogy jaj, nem-e tör rájuk a kijátszott földesur, követelni szerelmi jussát!...

♣ **Vegyész-bírók.** A kolerás hajók vigan tartanak Budapestnek és e nyáron már másodszer lett aktuális a fővárosban a járványtól való félelem, viszont el kell ismerni azt is, hogy a mohácsi főszolgabíró legalább sikeresen fejezte be a Vilmos császár fogadására irányuló ünnepi készülődések előmunkálatait. Az előmunkálatok ugyan kárba veszték, de a kolera legalább megmaradt és Budapest fokozott mértékben óvatos a mezőgazdasági termelésből származó élelmiszerbevitelében. Pedig tulajdonképpen nem is kellene félnie. Mert a mérgezésekért felelősségre vonják az elárúsítót. El is ítélik; a büntetés maximuma hatszáz korona pénzbüntetés, illetve kéthónapi fogház. Hogy ez mennyi, kiderül abból, hogy a könnyű testi sértésért járó büntetés maximuma hathónapi fogház. Az élelmiszerhamisítás tehát még csak könnyű testi-sértésszámba se megy! Igaz, van a büntetőtörvénykönyvben paragrafus, a háromszáztizennégy és ötödik, amely nagyobb büntetést helyez kilátásba, de ezt a paragrafust, érthetetlen hogy miért, sosem alkalmazzák. Szinte szokássá vált kihágásnak tekinteni az élelmiszerhamisítást. És itt a nagy incongruentia a bűn és büntetése között. A bűnt csak akkor bünteti a törvény, ha bizonyos formák között jelentkezik. Ha megverek valakit, mert komiszkodott és az kigyógyul egy nap alatt, körülbelül úgy büntetnek meg, mint a kereskedőt, aki kátrányt etetett gyanutlan emberekkel és napokig megfosztotta őket kereseti tevékenységüktől. Így értelmezik a büntetések arányosságának elvét a magyar büntetőjogászok, akik persze nem orvosok és vegyészek is egyszemélyben, hogy megállapíthassák, mekkora az élelmiszerrontásban rejlő bűn ethikai és nem tételes jogi mértéke. A vegyész ne csak szakértő legyen, hanem bíró is. A bűn nagyságát könnyebben ismeri fel és a paragrafus alkalmazását könnyebben lehet megtanulni, mint a kémiát. A bíró a hamis élelmiszerben mindössze a paragrafus megsértését látja és csak a vegyész érzi át teljességgel az emberi test ellen elkövetett merénylet nagyságát. A vegyészek, mint piaci bírók, félelmetesek lennének a hamisítók előtt és bizna bennük a közönség.

= **Az órásmester és az Atyaisten.** Az embert, azt az Atyaisten formálta meg a saját képére és hasonlatosságára; a föld meleg, kövér sarából gyurta, művészi ujjakkal építette fel a karcsu derekat, pompás koponyát, a teherbíró vállakat, a vándorló két lábat, a karok vaserős izomküllőit, az ügyes kezét; aztán egy teremő lehelettel lélecsókolta a koponyába az elmét, az érbe a vért, minden kis sáratomba az élet felséges tüzét, — így tanítja az írás. Az óra pedig a gyarló ember munkája, hős türelemmel ő rója össze a csodásan finom és bonyodalmas kis gépet, csipkészlű, csöpp kerekek rubinjait csi-szolva, pengő ezüstnyelvecskéket illegetve, apró harangok hangjait egybekongatva. És ime, most egy amerikai szomorujátéknak az lett a tanúsága, hogy az ember munkája tartósabb, mint az Isten munkája. Élt Newyork városában egy nagy apparátussal és óriás forgalommal dolgozó órás. Ott, a pénz és munka birodalmában különben van, mint nálunk, a pesti világban, hol cifra tornyokról nézi az időt a bársonyban sétáló éhség, ott még vannak ilyen óráskirályok, sőt vannak

reklámtrükkök, versenyharczok és vigéczhadseregek is az órásk kelléktárban. Egy ilyen reklámtrükkre hirdetett pályázatot vigéczei között ez a bizonyos órás, ötvenezernyi dollárokat ígervén annak, aki az ő zsebóráinak a legmerészebb, legkülönösebb, leghatásosabb reklámot csapja. Kapta erre magát egy Holbrook nevezetű vigéc, aki különben egy nagyon gyámoltalan, balkezes természet volt, világleletében afféle bajmadár, szerencsétlen flótás, akit százszor rugtak ki ablakon, ajtón, amíg aláírtak neki egy megrendelést, és ha már aláírták, akkor a kundschafftjait rögtön megütötte a guta vagy a csőd, szóval pechje volt s már nagyon torkig volt vele, hogy olyan hiába nyeli a sok szidalmat és flastromozza a sok kék rugási foltot, és a feleségének még sincs divatos szoknyája és a gyerekeinek vacsorája, hát kapta magát, a nagy pénzt ígérő órás műveiből egyet a mellényzsebébe dugott, az óra fülére czedulát kötött, rája irván, hogy ezen pompás, törhetetlen jószágokat készíti mister Smith a Broadway-n, — aztán megírta mister Smithnek, hogy az ötven ezer dollár felét a feleségére, felét a két kis fiára hagyja, aztán leugrott egy felhőkaparónak a huszadik emeletéről. És így történt, hogy amig előmlött vérének piros tavában ronggyászakadtan, szilánkkázuzottan, tetemméhülve feküdt Isten munkája, az ember, — megszakadt szive fölött tökéletes és teljes épségben verte a futó perczeket az ember munkája, az óra...

SZINHÁZ.

Az arlesi lány.

(A Nemzeti Színház bemutatója.)

Néha úgy hat rám a mult, mint egy sértés. Az emberek, akik benne éltek, elmentek és nem törődnek velem. A szavukat nem értem. Különle kell fordítani mind. Egy tolmácsra van szükségem, aki átplántálja egyik időből a másikba. A tekintetük zavarba hoz. Nem tudom, rám néznek-e, vagy sem. Kancsitanak. A modorukkal megsértene, pedig talán éppen roppant tiszteletet éreznek irántam. Udvariasak és durvának tetszenek; tartózkodóak és nekem fecsegők, érzélgők, elviselhetetlenek; kedvesek és nem tudom megbocsátani a kedvességüket. Közelebb van hozzám egy budapesti szakácsné, mint a mult századbeli ábrándozó.

Meg kellene őket értenem. De eddig még nem találták fel a módot, amivel megkereshetném egy XIX. századbeli szólás XX. századbeli egyenértékét. Ez a fiu, aki meghal az arlesi leányért, nekem ellenszenves, buta és unalmas. Bizonyára nincs igazam. Egykor sokan könyeztek érte. A szavai, kopott, színevesztett tirádái ezrek helyett beszéltek. Ódon bánata merésznek látszott. Csak nem értem őt. Akkoriban például borzongatóan szép volt, hogy a szerelmes foga közé harapja az igazságot és hallgat. Beteg vagy? Nem. Szerelmes vagy? Szó sincs róla. Mi a bajod tehát? Kicsit kirázott a hideg. Minő tartózkodás. Micsoda finomság. Akkor így titkolóztak. Ma így fecsegünk. Mi már tudjuk, mit jelent ez és finomabban ravaszkodunk, szemérmesebben, büszkébben, szebben vagyunk érzelmese, nemesebben hallgatunk és bátrabban beszélünk. Szerelmes vagyok, feleljük és igazsággal takarjuk az igazságot. A régi indiszkréczió most diszkreczió.

A szentimentalizmusunk pedig talán hatalmasabb, de keményebb héj takarja. Annyi még szabad, hogy megköszönjük a gyufát és a tüzet, amivel halálunk előtt egy nő meggyújtja a havannánkat, a többi azonban már fecsegés és üresség. Leeresztett sisakrostélylyal járnak a szavak. Itt azonban csak egy kéz borul az arcra s a szétterpesztett ujjak közül ki-kilátszik a szem, a forró arc, a siró száj, csunya,

tolakodó pózban. Ez akkor elég volt. Ma már sok. Képzeljék el, minő megható lehetett, hogy egy tisztességes fiu minden poklok ellenére szeret egy fertőbe bukott leányt, hogyan csiklandták a könnymirigyeket ő és a szülők, a megroggyant becsületos aggok, mennyire izgatta az orrokat az a kis kanáliszág, amit a derék realisták parfümül locsoltak zsebkendőikre. Nekünk mindez unalom. Alphonse Daudet, aki kőczos volt, riogató, fiatal s Maupassant-nal és a Goncourtokkal együtt töltötte az irodalmi forradalom mordályait, egy gyékényre került alakjaival és most mi értékeljük át őt.

Kisdiákkoromban, mikor az ünnepélyeken borizü szavalók és torokhangú szónokok ordítottak, lesütöttem a szememet, elpirultam és csendesen rágicsáltam a kabátom csücskét. Akkor nem tudtam mit jelent ez. Most tudom, hogy érettük szégyeltem magamat. A Nemzeti Színház bemutatóján visszatért ez a régi emlék. Pirultam a darab és a színészek helyett. Csak Bizet zenéje lebegett hatalmasan, időtelen távolságban minden felett. Fáy Szeréna azonban kiabált és újra kerestem a kabátom szélét. Beregi Oszkár pedig préselte a torkát és akkor már szerettem volna szájjamba venni az egész kabátomat. Meg kell állapítanom, hogy még most is kitünően tud magyarul. Talán jó lenne, ha kicsit visszavonulna, felejteni. Némely nehéz pillanatban azt éreztem, hogy nemzeti költségen kellene ezt szorgalmazni, bepakkolni gyorsan egy ládába és — *expressse, nem ajánlott* — visszaküldeni a német kultúra kellős közepébe.

Punin.

Művészet.

A Művészház kiállítása.

A zsűriről azt tartják, hogy fölösleges; vagy azt, hogy káros. Mégsem tudtak helyébe valami jobbat kieszelni. Megpróbálkoztak a zsűrimentességgel, de ez sem válik be. A rossz képektől csakugy nem véd meg, mint a zsűri. A fogalomzavart pedig emennél is jobban kevergeti. A közönség és a festők fogalomzavarát. Hiszen azt hirdetik róla, hogy a művészet szabadságát jelenti, pedig a művészettel való visszaélést tetézi. Ez a visszaélés zsűrimentesség nélkül is jókora. A zsűrimentesség csak arra jó, hogy ne szidhassuk a zsűrit. Be kell érünk a képeken való mérgelődéssel. Pedig a rossz kép nem érdemli meg, hogy mérgelődjünk rajta; még akkor sem, amikor a kép nemcsak kép, hanem blague is: A tudatlanság blagueja. Amikor a tudatlanság rá akar szedni, s azt akarja magáról elhítenni, hogy rejtelmes tudás és titokzatos tudatosság. Ne mérgelődjünk, és ne sajnáljuk a kicsinyektől az ő gyermekjátékaikat.

A Művészház is megpróbálkozott a zsűrimentességgel. Mostani kiállításának egyik részét nem zsűrizte meg. Az egyesület tagjainak ugyanis az alapszabályok megengedik, hogy egy-egy képüket a zsűrit megkerülve küldhessék a kiállításba, s a tagok szenvedelmesen megkerülték a zsűrit. Sok mindenfelét beküldtek, még jó képet is. Tisztelet, becsület a műkedvelőknek, ők se tudnak kevesebbet, mint azok a művészek, akik semmit sem tudnak. Ebben a kiállításban egymás mellé kerültek. A műkedvelő akarozása és a művész fogyatékosága. Közben-közben egy-egy értékes próbálkozás is jelentkezik: Megértés és megérzés, és a mesterségben való ügyesség. Az ember azt hinné, hogy e nélkül az ügyesség nélkül nem is lehet képet festeni. Bizonyos, hogy nélküle nem volna szabad modern képet festeni.

A modernség az elfinomultságból való menekülés, az elművésziesedettségéből való szabadulás: csakis az erőnek van joga ehhez a szabaduláshoz. Csak annak a nagyszerű tudásnak, amely meg tudja állapítani az egyszerűt. A mo-

derség diadal, nem pedig kényelem. A tudás diadala, nem a tudatlanság kényelme. A Művészház kiállításában küzdelemre készek is jelentkeztek, nem csupán kényelemből kéjlegők. Még küzdelemre rátermettek is. Bátran jöhettek zsüri-mentesen, nekik a zsüri bizonyára nem kellemetlenkedett volna.

És jöttek régen megállapodottak is. Művészetük és híruk-rangjuk dolgában megállapodottak. *Kőrösfői-Kriesch* Aladár, *Glatz* Oszkár, *Basch* Gyula. Névjegyüket leadták. Volt szerencsájuk... van szerencsénk. Benézett a kiállításba a fiatal nemzedék néhány nevesebb tagja is. A félmultban gyökerezők vagy a jövőbe belekapaszkodók közül valók. Egy-egy ötletet, egy-egy viccet mondanak el. Vagy pedig a semmitmondásban gyakorolják magukat. *Ferceny* Valér, *Gulácsy* Lajos, *Feiks* Alfréd ezek a gyakorlatozók és ötleteskedők. Az egyik csupa szorgalom, a másik merő ügyeskedés. Ezuttal inkább ügyetlen ügyeskedés. Feiksnak egy erőszakos impresszionista tengerparti képe a többinél érdekesebb. Az ő festésének mivolta igazán *Moussong* Tivadar »Őszi hangulat« című képéből ri ki. Mintha az egyik festő a másikat magyarázni vagy leleplezni akarná.

Néhány minapi ismerősünkkel is találkozunk. Egyik-másik nagyon megváltozott azóta, hogy a legutóbb találkoztunk vele. Rosszabb színben van. Lefogyott. *Kövári* Szilárd az ujszerű formaérvényesítők közé került. Még valamelyest át kell gyuratnia magát. *Egry* Józsefet már átgyurta a töprengés. Ő a legjava megértők közül való. És mégis vissza-visszatéved a hangulatos dekorációba. Nagy képe hol panoráma, hol ritmust kutató, formát megszólaltató kép. Idyllje merő érzés, de ez az érzés csupa utána-ézés. Mind a két képe a kiállításnak disze-java. *Fischer* Edvin az agyonrajzolás és a rajzolás közt támolyog. Miért a beteg sok, mikor az egészséges kevés értékesebb? A fiatal festőnek »Rózsák« című vízfestménye elmés, »Részegek« című pasztelleje sokatigérő, tollrajzai kétségbeejtők. *Zádor* István finom impresszióktól tanuskodó tájképeket küldött. *Bornemisza* Géza képei csupa kiáltó modernség. Kevesebb kiabálás és a modernség mivoltából valamivel több, s a képek mindjárt értékesebbek volnának. *W. Gyenes* Gitta a bátran előretörtetők és az egyre több tudásra törekvők közül való. Mer tanulni és tud tanulni. Arczképeiben beszédesen nyilvánul a karakter. Aktja szinte vakmerő egyszerűsítés. Az ilyen egyszerűsítéshez több rajzbeli erő kellene. Meg kell szerezni. *Kornai* József két aktja jófajta modern iskolai kép. A fiatal művész jól lát és jól épít föl. Mégis úgy tesz, mintha elemekre bontana. Mintha menve jönne. Vonala ideges, nyugtalan, pedig összefoglalásra igyekeznék. *Páldy* Zoltán pasztelljei értékes igérvények. Szinte biztosítják a nyereményt. A vonal ugynevezett lelke kevés képből sugárzik ki olyan beszédesen, mint *Páldy* »Máriájá«-ból. Arczképében hangulatötletek kergetőznek. De csakis festői nyelven szólalnak meg. *Huzella* Pálnak a monumentalitás adatott meg. Becsülje meg és szolgáljon érte. »Melódia« című képe egyenesen kötelezi erre. Szépek, erővel teljések *Schütz* Julcsa impressziós tájképei. A komoly művészet-hez, a küzdelem és tanulás és megértés köréhez tartozást

hirdetik *Pogány* Gyula rajzai; *Aiglon* arczképe, *Körmendy* Ervin »Zongoránál« című nagy képe, *Barkásy* Lajos, *Színes* Elemér, *Rózsaffy* Dezső, *Borszék* Frigyes, *Kólbay* Sándor képei, *Fémes-Beck* Vilmos és *Strobl* Zsigmond szobrai.

Gerő Ödön.

KÖZGAZDASÁG.

A budapesti értékpapirkereskedők egyesülete minap tartott választmányi ülésén nagy lelkesedéssel elnökké választották *Krausz* Simont, a *Krausz* és *Bettelheim* cég belső tagját. Az elnökválasztás azért vált szükségessé, mert *Fleiszig* Sándor, az egyesület eddigi elnöke, egyéb elfoglaltsága miatt lemondott állásáról.

A Magyar Pénzüntézetek Központi Hitelbankja R.-t. folyó hó 11-én rendkívüli közgyűlést tartott fenyéri *Zádor* Lajos kir. tanácsos elnökle alatt. A közgyűlés megállapította, hogy a 10 millió korona tőke teljesen be van fizetve és elnök előterjesztésére egyhangulag kimondotta az alaptőkének 10 millió koronáról 20 millió koronára való felemelését, egyben felhatalmazta az igazgatóságot, hogy az új tőkét egészben vagy részben alkalmas időben jegyzésre bocsássa. Az igazgatóságba újonnan beválasztották báti *Berkó* István, az Ipolysági Takarékpénztár vezérigazgatója, *Csarsch* Jenő, a Pécsi Takarékpénztár vezérigazgatója, *Lányi* Mór, a Délvidéki közgazdasági bank elnöki igazgatója *Szabadka*, *Lukács* György v. b. t. t., a Békésmegyei takarékpénztár elnöke és *Vörös* László v. b. t. t. *Blaskovits* Ferencz apátkanonok, a Délmagyarországi gazdasági bank elnöke az igazgatóság nevében köszönetet mond az elnökségnek és különösen *Gyenes* Lajos vezérigazgatónak a sikeresen befejezett tőkeemelés körüli fáradozásaiért, dr. *Kégl* János, a Monorkerületi takarékpénztár vezérigazgatója pedig a részvényesek köszönetét juttatja kifejezésre. Az igazgatóság végül dr. *Katona* Lajost főtitkárrá, ifj. *Fleischl* Sándort titkárrá nevezte ki. *Zádor* Lajos elnök folyó hó 12-én az összehívott tisztviselői karnak személyesen adta tudtára, hogy az elnökség magáévá tette *Gyenes* Lajos vezérigazgatónak azon előterjesztését, hogy a tőkeemelés szerencsés befejezése után a derék tisztviselői kar produktív munkája elismerésül fizetését felemeljék, ugyszintén azt, hogy az intézet tisztviselői karával a Pénzüntézetek Országos Nyugdíjgyesületébe lépjen be.

Felölös szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

PATKÁNY- ÉS EGÉRIRTÓ BACZILLUS „RATIN”

fertőző betegséget plántál az illető állatfaj között és teljesen kipusztítja. A magy. kir. áll. bakteriológiai intézet véleménye szerint más állatra avagy emberre ártalmatlan. Prospektust ingyen küld a »Ratin« Bakteriológiai Laboratorium vezérképviselősege Budapest, :: :: :: Rottenbiller-utca 30, :: :: ::

TAMÁSSY PARK-SZANATÓRIUMA

Dunaharaszttiban Pestmegye.

Ela frangu gyógyintézet alkohollát, morfiniák és idegbetegok részére. Nap- és légi fürdők. Dr. Lahmann szerinti diétetikus konyha. Télen-nyáron nyitva.

Telefon: Budapest környék Dunaharaszttl 3.

☐ PROSPEKTUST

☐ KIVÁNATRA KÜLD

☐ AZ IGAZGATÓSÁG.

Ha fáj a feje

ne tétovázzék, hanem használjon azonnal

Beretvás-pastillát

mely 10 percz alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Kapható minden gyógyszerárban. Készíti BERETVÁS TAMÁS gyógyszerész, Kispesten. :: Orvosok által ajánlva. Három doboznál ingyen postai szállítás.